

העצמה

א

שבט תשס"ח - ינואר 2008

עורך ראשי:
ד"ר חזי יוסף

העצמת ילדים ובני נוער

במסגרות חוץ-ביתיות ובקהילה

העצמת בני נוער בסיכון, ככלי לקדום בפנימייה ובקהילה

שלמה ערד, פסיכולוג קליני

העצמה (empowerment) היא כלי חשוב בקידום וטיפוח בני אדם בכלל ובני נוער בפרט; יש להשתמש בכלי זה באופן מועיל ומכוון היטב למטרה. מטרת המאמר היא לבנות מודל של פעילות העצמה לנוער בסיכון בהתאם לאפיוניו הבעייתיים של נוער זה.

המונח "נוער בסיכון" הוא רחב וכולל תת-קבוצות שונות ומגוונות. חשוב למיין את תת-הקבוצות, להתמקד בבעייתיות המרכזית של כל אחת מהן ולבנות ובהתאם לה את תהליכי העצמה. לאחר למעלה משלושים שנות עבודה עם נוער בסיכון במסגרות שונות, הגעתי למסקנה כי קיימים שלושה טיפוסים של נוער בסיכון:

- א. נוער בסיכון על בסיס הפרעות נוירולוגיות
- ב. נוער בסיכון על בסיס תהליכי גדילה והתפתחות במשפחות בעייתיות
- ג. נוער בסיכון על בסיס שילוב של א ו ב

נוער בסיכון על בסיס הפרעות נוירולוגיות

הכוונה לבני נוער הסובלים מהפרעת קשב וריכוז (ADHD), דיסלקציה, לקויות למידה שונות על בסיס הפרעה נוירולוגית ספציפית או הפרעה טורדנית-כפייתית (OCD). שלוש הפרעות מצויות אצל 12%-13% מהאוכלוסייה.

המשותף לבני הנוער האלה הוא הישגיות נמוכה בלימודים, דיכאוניות תגובתית, חוסר אמון בעתיד ופחד מהשקעת מאמצים. בני הנוער הסובלים מהפרעות אלה, אף שהם ניחנים בדרך כלל באינטליגנציה תקינה, מתקשים להגיע להישגים ומגיעים לתחושה של חריגות, ומשם הדרך לאס"ם (אלכוהול, סמים ומין) קצרה, בהיותם המשכך המידי של הכאב והדיכאון (או ה"באסה", בפי הנוער).

עבור קבוצה זו תהליכי העצמה חייבים להיות בתחום ההישגי; הישגים שיהוו משקל נגד לכישלונם בתחומי הלמידה ויעניקו להם גאווה בעצמם ואמונה בעתידם וביכולתם לשלוט בחייהם. הישגים אלה יכולים להתרחש בתחומי הספורט (אגרוף, משחקי כדור קבוצתיים, ספורט סיכוני, טיפוס הרים, רכיבה על אופניים וכו') וכמו כן בתחומי אמנות, כמו: ציור, מוזיקה ומחול.

תוכן עניינים

העצמת בני נוער בסיכון, ככלי לקדום בפנימייה ובקהילה 1

דבר העורך 2

"מנטורינג - נערות למען נערות" 3

גישור בכפרי הנוער 5

העצמת בני נוער וחינוך לפיקוד ומנהיגות 7

הכנת בוגרי פנימיית ואומנה לחיים עצמאיים 8

עולים על דרך המלך - חונכות אישית ותעסוקתית 10

לדהור אל ההצלחה 12

זרקור על מיד"א "אשלים" 14

ניהול עצמי על ידי בני נוער 15

העצמת נערים עולי אתיופיה 16

העצמה ב"עירוני קריירה תל-אביב" 18

קייטנת "מסע עולמי" 20

מדילמה ללמידה: מחקר ופיתוח 21

מד"צים (מדריכים צעירים) בפנימיית טוקאיר 22

"אות הנוער הישראלי" 23

טור אחרון 24

דבר העורך

קוראים יקרים,

עיון בגיליון הנוכחי, העוסק בהעצמת בני נוער, מלמד כי ישנם מענים טובים לצורכי בני נוער בקהילה ובפנימייה וכי קיימות אפשרויות מגוונות לקידום. עוד ניתן ללמוד מהגיליון כי לא תמיד יש צורך לשקוד ולפתח מחדש תכניות ופרויקטים. לעתים, אפשר ללמוד מעבודתם של עמיתנו במקומות השונים; ניסיון מוצלח עם תכניות שפותחו ויושמו במקום אחר, יוכל לסייע לנו לתת מענה הולם לנוער ולחסוך זמן, משאבים ותסכול מיותר הבאים בעקבות תכניות לא מוצלחות.

כך למשל ניתן ללמוד מניסיון מקומי של בית הספר קציני ים בעכו, המאפשר ניהול עצמי שאינו מוגבל לשעות היום, או מהניסיון המוצלח של קורס המד"צים בירוחם. משה ביטמן מביא במאמרו על "אות הנוער הישראלי" תכנית העצמה רחבה מאוד הכוללת עשרות מדינות ברחבי העולם. החל מהשנה ניסיון זה יקיף גם עשרות ומאות תלמידים הלומדים בכפרי הנוער של ויצו.

שלמה ערד, פסיכולוג קליני בעל ניסיון של עשרות שנות עבודה עם נוער בסיכון, שופך בפנינו אור על חשיבות התאמת הפעילות למקורות הבעיה של נוער זה. למידה על מקורות הבעיה לא די שתכוון אותנו לתכנית מתאימה, היא גם תחסוך מהנוער ומאתנו תסכולים מיותרים.

ניסיונם של תלמידי כפר הנוער יוהנה ז'בוטינסקי מלמד כי לעתים ניתן לפתור קונפליקטים גם ללא עזרת מבוגרים. במאמר המפורט על קורס הגישור ותהליך ההכשרה, מביאה חניכה מקרה גישור שלא די שפתר קונפליקט, אלא גם איתר את מקורות המשבר החברתי ומנע קונפליקטים עתידיים רבים.

המאמר "לדהור אל ההצלחה" מביא תהליך מדהים של העצמת בני נוער בסיכון באמצעות הכשרתם והפעלתם כמדריכים-עוזרים ברכיבה על סוסים. זהו פרויקט ראשון מסוגו, והוא הציב בפני היחידה לנוער וצעירים אתגר רציני. מקריאת המאמר ניתן ללמוד כי הנערים עברו תוך כדי התהליך שינוי משמעותי ולמדו לקחת אחריות על עצמם ועל אחרים.

עוד בביטאון המאמר על פרויקט מנטורינג. המאמר מתאר תכנית ייחודית, המכשירה נערות בנות 17-21 שהיו במצבים של קושי ומצוקה ובטיפול של שירותי רווחה וחינוך, להיות מנטוריות - מסייעות לנערות שמתמודדות כיום עם מצוקה. מצאתי מרגשים במיוחד את דבריה של בוגרת התכנית: "פרויקט מנטורינג הוא הפרויקט היחיד שהתחלתי וסיימתי אותו עד הסוף".

בחברת מאמרים נוספים וחשובים המשקפים אף הם עבודה יצירתית ומרתקת של חברינו הפזורים בקהילות ובפנימייות. אני מבקש להודות לכותבים כולם, לחברי המערכת, לרכזת המערכת מרים גילת, שעבודתה המאומצת היא שהביאה לגיליון כה עשיר ומגוון ולעורכת הלשון אורלי צור.

שני הגיליונות הקרובים של "אפשר" יעסקו בנושאים הבאים:

- **אופנה ואופנות בקרב ילדים ובני נוער** (כגון: לבוש, קעקועים, פירסינג, השתייכות לכתות, מוסיקה והשפעותיה).

- **אוכלוסיות מאתגרות בקרב ילדים ובני נוער** (כגון: אוכלוסיות הסובלות מלקויות למידה והפרעות קשב, מחסכים רגשיים או מבידוד חברתי).

רשמם, הערות ומאמרים בנושאים הנ"ל הנכם מוזמנים לשלוח בדוא"ל אליי: yos61@zahav.net.il ואל: mglilat@efshar.org.il מרים גילת.

קריאה מהנה.

ד"ר חזי יוסף, עורך

ד"ר מרים גולן,

חברת סגל בבית הספר לעבודה סוציאלית ע"ש בוב שאפל באוניברסיטת תל-אביב ומנהלת תכנית המנטורינג

א "הייתי אוכלת אולי פעמיים בשבוע מאוכל שחברות הביאו..."

א "עברו שנתיים מאז שעברתי את הרגע הכי איום בחיי".

א "נכנסתי לשיחה עם עו"ס, אמרתי כמה אני רוצה להשתנות, זה לא באמת היה אמיתי, רציתי אבל גם לא רציתי".

א "היא באה אליי ואמרה לי 'תקשיבי, אני לא יכולה לעזוב אותך! את צריכה עזרה!'"

א "זו הפעם הראשונה שאני מכירה אנשים לא מיפון..."

א "אחת מתוך שלוש נשים נפגעות מינית בחייהן... המרצה ממשיכה אבל אני כבר לא מצליחה להתרכז, תמונות מהעבר קופצות לי לראש, רגשות של כעס, אשמה וחוסר אונים".

א "קבוצה כזאת לא הייתה לי בחיים".

א "יום שני זה היום שאני הכי אוהבת בשבוע".

א "אולי כשאני שומעת בעיה, כשזה דומה לבעיות שלי, זה עוזר הרבה לעצמי".

א "הנערה שלי אמרה: 'גם אם תהיה עוד מנטורית, זה לא יהיה אותו דבר'".

א "פרויקט מנטורינג הוא הפרויקט היחיד שהתחלתי וסיימתי אותו עד הסוף".

ד"ר מיכל קומם,
מנהלת תכניות בכירה בתחום נוער,
"אשלים" ומרצה במחלקה לעבודה
סוציאלית במכללה האקדמית ספיר

אביטל קאי-צדוק,
דוקטורנטית באוניברסיטת תל-אביב ומרכזת
מקצועית של תכנית המנטורינג

על תכנית

מנטורינג

נערות למען נערות*

3. אווירה של הדדיות, שוויון ובחירה חשובה בעבודה עם נשים ונערות במצבי מצוקה.
4. הכרה בידע שיש לנערות על אודות חייהן, והכרה בכך שידע זה רלוונטי, מרכזי ומשמעותי.
5. הכרה במרכזיותם של קשרים ושל יחסים בחייהן של נשים ונערות.
6. פעולה במרחב נשי.
7. מתן הזדמנות למיקום מחדש בקבוצת השוות.

נוסף על כך, צוות התכנית שם דגש רב על שותפות עם אנשי הקשר ועם עובדים בתפקידים שונים במסגרות רווחה וחינוך (עובדים סוציאליים, רכזים, מדריכים ועוד) בכל רחבי הארץ. אנשי הקשר מפנים את הנערות לתכנית ומלווים אותן בעת ההכשרה ובעת עשייתן בשדה כמנטוריות. קשר הדוק עם עובדים אלו בשדה הוכיח עצמו כחשוב ביותר להצלחתה של הנערה בתכנית, על כל חלקיה, ולהצלחת התכנית בכללותה. לעובדים הרבים ולמנהלי השירותים תודותינו על כך.

אוכלוסיית הנערות הלומדות בתכנית רחבה ומגוונת, והן מגיעות מכל הארץ, מדימונה שבדרום ועד נהריה וכפר כנא שבצפון. בתכנית לומדות נערות יהודיות וערביות, עולות חדשות מחבר העמים ומאתיופיה וכן ילידות הארץ. גילן אף הוא מגוון ונע בין 16 ל-24. כמו כן, יש נערות חילוניות ודתיות, וזאת בהתייחס לשלוש הדתות. שונות קיימת גם בהקשר של הרקע למצוקה שאליה נקלעו הנערות בעברן: נשירה ממסגרות לימודיות, אלימות, התעללות נפשית, פיזית או מינית, אונס, משבר עלייה, שימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים, הפרעות אכילה, שכול ועוד. השירותים שעמן היו הנערות בקשר כוללים: יחידות לנערה

בחרנו לפתוח בציטוטים אלו, שנכתבו כולם על ידי נערות בוגרות תכנית המנטורינג, כיוון שהם מדגימים הן את הצדדים המורכבים והן את הצדדים היפים בחייהן של הנערות ובתהליך הכשרתן: את המצוקה ואת העיסוק בתכנים הכואבים ובו בזמן גם את ההתמודדות, תהליך ההיעזרות, ההגעה לאוניברסיטה, החיבור המחזק עם נערות אחרות וחוויות ההצלחה. מה היא, אם כן, תכנית המנטורינג?

תכנית "מנטורינג - נערות למען נערות", היא תכנית ייחודית, המכשירה נערות בנות 17-21, שהיו במצבים של קושי ומצוקה ובטיפול של שירותי רווחה וחינוך, להיות מנטוריות - מסייעות לנערות שמתמודדות עם מצוקה כיום. התכנית החלה לפעול בשנת 2002, ומאז מתקיים מחזור לימודים מדי שנה. עד כה התקיימו חמישה מחזורים, ובמסגרתם למדו כמאתיים נערות. הלימודים מתקיימים באמצעות היחידה ללימודי המשך והשתלמויות בבית הספר לעבודה סוציאלית על שם בוב שאפל באוניברסיטת תל-אביב, במשך שנת לימודים אקדמית אחת.

הרציונל לקיומה של התכנית הוא כי לנערות "שהיו שם" ושיצאו ממצוקה, יש יכולות ייחודיות המאפשרות להן לסייע לנערות שעודן במצוקה: ראשית, הן מבינות הבנה עמוקה ובלתי אמצעית את מצבן של נערות שנמצאות "בתחילת הדרך". יכולת זו מסייעת לקיום תקשורת ישירה ("בגובה העיניים") ומשקפת דרך שונה ליצירת קשר; שנית, נערות בוגרות שהצליחו לצאת מן המצוקה מהוות מודל המסמל כוח ותקווה עבור הנערות הצעירות; שלישית, הנערות שיצאו ממצוקה עשויות להוות משאב לאנשי המקצוע וכוח אדם חדשני וייחודי לעבודה עם נערות במצוקה, שכן באפשרותן לזהות ביתר קלות מצבי סיכון, לאתר מצוקות, לפרש ולפענח אותן ולשמש גשר בין אנשי מקצוע לנערות במצוקה; לבסוף, עצם פעילותן של הנערות כמנטוריות תורם להעצמתן ולהגברת אמונתן ביכולות שלהן עצמן.

מתוך רציונל זה, פועלת התכנית לפי מספר עקרונות, שמפאת קוצר היריעה יצוינו להלן בנקודות:

1. יצירת גשר בין זהויות: מנערה במצוקה - למנטורית.
2. קבלת הנערות ללא תנאים - כל נערה שמעוניינת בתכנית מתקבלת אליה.

* יוזמת רעיון התכנית היא ד"ר מרים גולן מבית הספר לעבודה סוציאלית על שם בוב שאפל באוניברסיטת תל-אביב. פיתוח התכנית התאפשר הודות לשיתוף פעולה עם ד"ר מיכל קומם, מנהלת תכנית "נערות על המפה" ב"אשלים". התכנית פועלת משך כל השנים באמצעות היחידה ללימודי המשך והשתלמויות בבית הספר לעבודה סוציאלית על שם בוב שאפל באוניברסיטת תל-אביב, תוך שיתוף פעולה מקצועי ותקציבי עם השירות לנערות וצעירות באגף תקון במשרד הרווחה, "אשלים" - תחום נוער, ויצו ישראל - האגף למשפחה בקהילה, קרן "אורן" וקרן "גנדיר".

אחת) או קבוצתי (מנטוריות אחת המפעילה או מדריכה קבוצה). על פעילות זו מתקיימת הדרכה בקבוצות קטנות באוניברסיטה וכן מלווה הפעילות בהכוונה וייעוץ מאנשי המקצוע בשירותים שבהם משולבות הנערות.

מרכיב שני - שנת שירות לאומי: לאחר סיום תכנית הלימוד וההכשרה, קיימת אפשרות להשתלב במסגרת התכנית במסלול של שירות לאומי למשך שנה. השירות הלאומי מיועד לנערות שאינן מתגייסות לצה"ל, בגילי 17.5-21.21** מדי שנה משולבות כעשרים נערות בקבוצה ייחודית של בנות שירות לאומי. שירות זה נעשה בהיקף של שלושים שעות עבודה שבועיות, במסגרות שונות המסייעות לילדים ולנוער. במקביל, הנערות ממשיכות להגיע לאוניברסיטה ולקבל הדרכה והעשרה במשך יום אחד בשבוע, אחר הצהריים.

מרכיב שלישי - תכנית לקידום בוגרות התכנית: לאחר סיום התכנית משתלבות הנערות בתכנית הבוגרות*** אשר מטרתה שילובן ככוח אדם קבוע המקבל שכר במסגרת השירותים הניתנים לנערות במצוקה. עד היום פעלו כחמישים נערות כמנטוריות במסגרות שונות, כגון: יחידות לנערה, "בתים חמים", מסגרות של עמותת עלם (כגון "מגדלור") ופרויקטים ייחודיים בסוכנות היהודית ובעמותות נוספות שפועלות למען נוער. מנטוריות בוגרות התכנית מועסקות גם במסגרת התכנית ומהוות חלק בלתי נפרד מן הצוות. נוסף על מטרה עיקרית זו, רכזת תכנית הבוגרות נמצאת בקשר אישי עם הנערות, תוך דגש על סיוע המותאם לכל אחת על פי רצונותיה וצרכיה, בתחומים של דיוור, לימודים, תעסוקה, העשרה או גישור למסגרות טיפול. בוגרות המועסקות כמנטוריות בשכר מבצעות מגוון תפקידים, כגון: הדרכה אישית, הדרכה קבוצתית, חניכה, גישור בין נערות לבין שירותי הטיפול, איתור נערות, יישוג (out-reaching), ליווי ועוד. משך העבודה משתנה, והוא מותאם אישית למנטורית ולמסגרת שבה היא משתלבת - החל מעשר שעות שבועיות ועד שלושים שעות בשבוע.

כפי שצוין בתחילה, עבודתן של המנטוריות אמורה לתרום לשלוש אוכלוסיות יעד: לנערות במצוקה, לאנשי המקצוע ולמנטוריות עצמן.

נסכם את הכתבה בציטוטים המדגימים תרומה זו:

נערה: "המנטורית עזרה לי בדברים שלא יכולתי לשתף את הקרובים אלי [...] היא הייתה בשבילי כמו אחות שמבינה אותי, תמיד ידעה מה אני מרגישה בדברים שקרו לה, תמיד תמכה בי כשהייתי צריכה אוזן קשבת [...] ההרגשה שלי היא שבחיים לא הבינו אותי כמו שהיא הבינה אותי, שנתנו לי את תשומת הלב שלא קיבלתי ושתמכו בי מתי שהייתי צריכה".

אנשי מקצוע: "עבודת המנטוריות היא תרומה עצומה למערך העבודה הטיפולית עם נערות במצוקה"; "ברצוני לציין את עבודת הסטאז' המשמעותית [...] המנטורית פיתחה קשר מצוין ברגישות רבה ובסובלנות [...] הקשר הטוב קידם מאוד את הנערה".

מנטורית: "אין בעולם הרגשה כמו לדעת שיש בכוחי לעזור לבן אדם הזקוק לעזרה, לתמיכה, לאוזן קשבת [...] קשר זה נתן לי ולה את האור ששתינו היינו צריכות".

* ביחס לשני המרכיבים האחרונים, אלו התפתחו במהלך השנים שבהם מופעלת התכנית.

** השירות הלאומי בתכנית המנטורינג מופעל על ידי עמותת "בת עמי".

*** תכנית הבוגרות ממומנת על ידי קרן "גנדיר".

במסגרת הלשכות לשירותים חברתיים, "מפתנים", יחידות לקידום נוער ומסגרות חוץ-ביתיות - פנימיות, דירות מעבר, מסגרות חסות הנוער ועוד.

תכנית המנטורינג מורכבת כיום משלושה מרכיבים מרכזיים:

- ✦ תכנית הלימוד וההכשרה למנטוריות
- ✦ שנת שירות לאומי (מיועדת לבוגרות התכנית המעוניינות בכך שנבצר מהן להתגייס לצה"ל)
- ✦ תכנית לקידום בוגרות התכנית

מרכיב ראשון - תכנית הלימוד וההכשרה למנטוריות:

מתקיימת לאורך שנת לימודים אקדמית. יום הלימודים הוא יום קבוע בשבוע, הנמשך שש שעות ומתקיים בשעות אחר הצהריים והערב. יום הלימודים כולל שלושה חלקים:

1. **כיתה חווייתית (כ"ח) -** מרחב הפגתי בלתי פורמלי במקום ובשעה קבועים.
2. **שיעור עיוני -** השיעור חושף את הנערות הלומדות לתכנים מגוונים המשפיעים על חייהן ועל חיי הנערות אשר להן תעזורנה. הן לומדות על גיל ההתבגרות, על יחסי עזרה וכן על מצבן של נשים בחברה הישראלית ככלל ועל מצבן של נערות בישראל בפרט. נוסף על כך, הן נחשפות למצבים מקשים בחייהן של נערות ולדרכי התערבות שונות על פני רצף שירותי העזרה המסייעים לנערות. חשיבות הראייה הרבת-תרבותית מודגשת ביחס לכל התכנים המועברים.

3. **קבוצות קטנות -** קבוצות אלו מאפשרות לנערות לקחת חלק בקבוצה

המתמקדת בהעמקת ההיכרות התוך-אישית, הבין-אישית, המשפחתית והקהילתית וכן בפיתוח מיומנויות של תקשורת בין-אישית, רגישות לזולת, מודעות עצמית, מתן וקבלת משוב ועוד. הקבוצות הקטנות מהוות מפגש אינטימי יותר ומעניקות הזדמנות לבחינת המשמעויות האישיות של ההשתייכות לתכנית ולתפקיד המנטורית. חלק מן הנערות בוחרות לשתף את הקבוצה בסיפור חייהן והמנחות מכוונות אותן לזהות את כוחותיהן ויכולותיהן.

במקביל למחצית השנייה של שנת הלימודים, מתקיימת הכשרה מעשית בשדה - סטאז'. במסגרת הסטאז' פועלות הנערות במשך ארבעה חודשים (ארבע שעות בכל שבוע) כמנטוריות - דמויות לחיקוי, המספקות תמיכה ועזרה לנערות במסגרת שירותים לנערות באזור מגוריהן. קשר זה מתבצע על בסיס פרטני (מנטורית אחת עם נערה

שליבים בתכנית

⚡ **שנה ראשונה** - יצירת שותפות עם צוות הפנימייה וצוות בית הספר, תיאום ציפיות והגדרת יעדים לתכנית; הכשרת מחזור א של מגשרים, הקמת מרכז גישור והפעלת תכנית התמחות.

⚡ **שנה שנייה** - הפעלה רחבה של מרכז הגישור בכפר, שיווק ופרסום של מרכז הגישור, שיפור המקצועיות של המגשרים תוך המשך הפרקטיקום, הכשרת קבוצה נוספת של מגשרים והעמקת השימוש בשפת הגישור בכפר.

⚡ **שנה שלישית** - הפעלת מרכז גישור ללא ליווי צמוד, ביסוס מנגנון הגישור והפיכתו למנגנון מוכר ומקובל בכפר, העלאת הרמה המקצועית של המגשרים הקיימים, חניכת מגשרים חדשים על ידי מגשרים ותיקים, העמקת השימוש של צוות הכפר בגישור ושילוב מגשרי הפנימייה בפעילויות בקהילות שכנות.

הגישור בכפר הנוער "יוהנה ז'בוטינסקי"

הגישור בכפר התחיל לפני מספר שנים, ביזמתם של יובל גיל ואריה רמות, מגשרים מקצועיים שהחליטו לתמוך בגישור במוסדות חינוכיים. במפגשים הראשונים, לאחר פעולות הגיבוש לצוות החדש, התחלנו בסימולציות של מצבים שכיחים ביחסי הגומלין בין אנשים שונים, כגון: חניך ומדריך, מורה ותלמיד, מורה והורה, תלמיד ומורה וכו'.

עם המשך המפגשים, למדנו את מאפייני הגישור וכן על כישוריהם האישיים של המגשרים ועל כישוריהם המקצועיים: הדיסקרטיות שבין המגשר לצדדים, הניטרליות של המגשר והחוקים החלים על המגשר ועל הצדדים בזמן הגישור.

נוסף על הקורס, עוברים מגשרים צעירים הכשרות והשתלמויות נוספות שמתקיימות מחוץ לכפר. כמו כן הם נפגשים עם מגשרים מקצועיים שתורמים להם ידע וניסיון רבים. לפני כחודש השתתפנו בכנס הגישור הבינלאומי ה-6 של הפורום העולמי לגישור (World Mediation) WMF (Forum שלח לכנס שלושה מגשרים צעירים. במהלך הכנס הכירו החניכים מגשרים מקצועיים מכל רחבי העולם, השתתפו בהרצאות בנושאים, כגון: גישור ושלום, גישור ותרבויות שונות בארץ, גישור ונוער ועוד. הכנס תרם ידע ומקצועיות והגביר את הרצון לדעת, להשפיע, לשנות דברים ולשפר.

לפני כשנה נערך טקס בוגרי קורס הגישור, שבו התמנינו למגשרים מקצועיים; מאז קבלת התעודות אנו יכולים לנהל גישורים באופן עצמאי, ללא חובת השגחה של מגשר בוגר. הגישור פועל בכפרנו בהצלחה, וחניכים, מדריכים ואנשי מקצוע שונים מהכפר פונים אלינו במטרה להגיע לפשרה ובניסיון לפתור סכסוכים.

סופיה נפתליב,

מנהלת פרויקט הגישור בכפר הנוער "יוהנה ז'בוטינסקי"

חנן המלט,

מנהל הפנימייה

אורלי קוט,

תלמידת כיתה יא

גישור בכפרי הנוער

הקדמה

אנו חיים בעידן של שינוי מתמיד, הגורם מעצם טבעו לקונפליקטים; איננו יכולים להעלים קונפליקטים אלו, אולם אנו יכולים לבחור כיצד לנהלם. בחברה המודרנית, האופן שבו ארגונים, קהילות והפרטים החברים בהם בוחרים לנהל את הקונפליקטים שלהם, יוצר את ההבדל בין גופים פורחים ומצליחים לבין גופים קמלים. ארגונים מודרניים רואים בקונפליקטים מקור לצמיחה ומפתחים תרבות ומנגנונים לניהולם כך שיוכלו להפיק מהם תועלת.

בעולם בכלל ובישראל בפרט, הגישור הולך ותופס מקום חשוב ומרכזי כהליך ליישוב סכסוכים מחוץ ובמקביל למערכת בתי המשפט, בסכסוכים בין מדינות, בסכסוכים עסקיים, ביחסי עבודה ובדיני משפחה. גישור מוגדר כ"הליך אשר בו מתערב בחילוקי הדעות צד שלישי, ניטרלי, המסייע לצדדים המתעמתים להגיע להסדר מרצון של חילוקי הדעות שלהם לצורך יישוב הסכסוך ביניהם". בהליך הגישור מתנהל משא ומתן בין הצדדים, והמגשר מסייע לתהליך התקשורת ולהבנה בין הצדדים על ידי שימוש במיומנויות תקשורת ושכנוע. חשוב לציין כי כוחו של המגשר מוגבל מאחר שהוא מוזמן כאורח, ובאותה מידה שבה הוא מתבקש להגיע, ניתן לבקש ממנו לעזוב.

הגישור בכפרי הנוער

בשנת 2003 יזמו המינהל לחינוך התיישבותי במשרד החינוך יחד עם "מצילה" - המועצה הציבורית למניעת אלימות במשך לביטחון פנים, פרויקט חדשני - לראשונה בישראל נעשה ניסיון להקים מרכז גישור בתוך כפרי נוער. התכנית הראשונה החלה לפעול באותה שנה בכפר הנוער "יוהנה ז'בוטינסקי". את התכנית להפעלת מרכז גישור בכפרי נוער פיתח ומוביל מרכז הגישור CMS - מערכות ניהול קונפליקטים.

יעדי התכנית

1. הכשרת צוותי חינוך ובני נוער בקורסי גישור ובסדנאות לניהול קונפליקטים
 2. העצמת בני הנוער דרך פיתוח מיומנויות מנהיגות במצבי קונפליקט
 3. הקמת מרכז גישור במסגרת הכפר, מרכז המאפשר יישום הכלים הנרכשים על ידי המשתתפים
 4. הרחבת מגוון הכלים של אנשי הצוות בכלי גישור כהשלמה וכחלופה לאסטרטגיות הטיפוליות והחינוכיות הקיימות
- התכנית המופעלת בכפרים היא תכנית תלת-שנתית. בכל אחת משנות הפעילות ישנם יעדים מוגדרים ופעילויות מרכזיות.

* חומר הרקע נלקח מתוך אתרי אינטרנט העוסקים בגישור בכלל ובגישור בכפרי נוער בפרט.

הגישור משפיע על כל מגשר צעיר באופן שונה, אך אנו חשים שהוא העניק לנו יותר מן המצופה; למדנו להקשיב לאנשים ובאמת "להיות שם" – אחרי הכול, בזמן הגישור הצדדים מחפשים אוזן קשבת, תוך תקווה להבנה.

בימים אלה אנו עובדים על פרויקט חדש לפתיחת אתר גישור "און-ליין". אנו חושבים שאתר גישור יכול לתרום רבות לציבור, ובמיוחד לנוער – לחסוך זמן וכוחות לצדדים הזקוקים לו ולהעיל כמו הגישורים שנעשים פנים מול פנים. כמגשרים צעירים אנו מקווים שהפרויקט יצליח והציבור ידע שיש מקום לפנות אליו בזמן ויכוח מתמשך או מריבה. הידיעה שמרכז הגישור שלנו מועיל לקהילה ולנו היא ללא ספק חוויה מספקת ביותר.

גישור – הלכה למעשה

לא מזמן גישרנו בין שלוש בנות הגרות באותו החדר, שהתנהלו ביניהן ויכוחים על הסדר בחדר ועל אופן התקשורת בו.

נכנסנו לחדר הגישור, הצגנו את עצמנו והדגשנו שחותמים על הסכם סודיות, שמהלך הפגישה נשמר בסודיות מוחלטת וכן שאם הבנות אינן מרגישות בנוח או רוצות להפסיק את הגישור, הן רשאיות לקום וללכת בכל רגע נתון בזמן הגישור.

כל אחת מהבנות הביאה את הצד שלה, והרגשנו שיש דברים נוספים שהן לא חשו בנוח להעלות באותו מעמד, לכן החלטנו לקיים פגישות נפרדות לכל אחת מהן. בפגישות הנפרדות, הבנות הוסיפו דברים שלא אמרו קודם, דברים שמאוחר יותר עזרו לנו להגיע לפשרה.

תוך כדי השיחה עם הבנות, הבנו יחד עמן שהבעיה המרכזית היא לא אי-הסדר בחדר או היחס של כל אחת מהן לחפצים של חברותיה, אלא הגישה שלהן האחת לשנייה; לבנות לא הייתה שפה משותפת, ולכן הן לא יכלו לשוחח ולהגיע לפשרה. המקרה לימד אותנו שהגישור עוזר להבין דברים שונים מאלו שמצפים להם. ואכן בעיה הקיימת בגישור היא שלפעמים הצדדים מדברים על בעיות "קטנות" ויום יומיות המפריעות להם (כמו זריקת חפצים בחדר וחוסר הקשבה לשאר אנשי החדר), במקום להיפתח ולחפש את הבעיה האמתית הקיימת ביניהם.

הטמעת הגישור בכפר הנוער

היום פועלים בכפר הנוער "יוהנה ז'בוטינסקי" ארבעה עשר מגשרים פעילים בפנימייה, מתוכם שמונה מגשרים ותיקים שמגשרים ללא ליווי הצוות הבוגר. סכסוכים וקונפליקטים לא מעטים נפתרים בין הילדים ובין המדריכים בכפר, הגישור מקובל כיום אצל החניכים ואצל המדריכים והוא אחת האופציות הראשונות לפתרון בעיות בכפר.

המגשרים הצעירים בכפר מלאים מוטיבציה ורצון להצליח בפרויקט, לא רק בתוך הכפר אלא גם מחוצה לו – להגיע לבתי ספר אחרים וללמד אותם להשתמש בכלים ובידע שלהם על מנת לפתור קונפליקטים בעזרת גישור ולא בעזרת האלימות. עם זאת, יש צורך בהמשך ליווי ותמיכה של אנשי מקצוע, כדי לתרום להצלחתם של המגשרים הצעירים ולהרחיב את פעילותם.

הדרך היעילה ביותר
להקניית מיומנויות
פיקוד ומנהיגות היא
ההתנסות האישית.
לכן שגרת החיים
בבית הספר מבוססת
על התנסות בניהול
ובפיקוד עצמאיים.

רקע

בית הספר לקציני ים נוסד בחיפה ב־1938 על ידי הסוכנות היהודית, החבל הימי לישראל והטכניון. מייסדיו ביקשו להקים בית חינוך לקציני ים עבריים. ב־1952 הפך המוסד לבית ספר ימי תיכוני המחנך ומכשיר בני נוער לקצונה בצי הסוחר ובחיל הים וב־1954 עבר למשכנו החדש בעכו.

בית הספר לקציני ים בעכו הוא בית ספר שש־שנתי – מכיתה ט ועד כיתה יד, ויש בו ארבע מגמות: מגמת שיט (חובלות), מגמת מערכות הנדסה ימיות, מגמת אלקטרוניקה ומגמת מדעי הים. השנה לומדים בו 420 בנים ובנות ב־15 כיתות. הלימודים נערכים בתנאי פנימייה, והתפיסה החינוכית היא שבית הספר והפנימייה משלימים זה את זה בחינוכו ובבניית אישיותו של החניך – "בית הספר והפנימייה חד הם", והם פועלים בשיתוף מלא.

שגרת החיים בפנימייה מבוססת על התנסות בניהול ובפיקוד עצמיים, והיא מקיפה תפקידים רבים המכשירים את התלמידים לפיקוד ולמנהיגות ונוטעת בהם רגש התנדבות ומחויבות לעזרה לזולת.

ניהול עצמי

אחד מהישגיו הגדולים של בית הספר הוא העצמת בני הנוער באמצעות פרויקט הניהול העצמי של התלמידים בפנימייה, תוך חינוך לפיקוד ולמנהיגות. שגרת היום בפנימייה מנוהלת בידי בעלי תפקידים מקרב התלמידים עצמם.

בית הספר שם דגש מיוחד על החינוך לערכים, לפיקוד ולמנהיגות. שגרת חייהם של התלמידים מקיפה פעילויות רבות, המכוונות לטעת בהם ערכים של התנדבות, אחריות ומחויבות לעזרה לזולת ולחנכם לקראת מילוי תפקידים פיקודיים.

השיטה

בית הספר פועל לפי תכנית חינוך חברתי שנפרשת על ארבע שנים, ולה שלושה דגשים עיקריים:

1. חינוך לפיקוד ומנהיגות
2. חינוך לערכים ולכישורי חיים
3. חינוך לאהבת הים

כל שלושת הנדבכים הנ"ל תורמים רבות להעצמת החניך בבית הספר ומקנים לו כלים להצלחה בתפקידי פיקוד שונים שבהם הוא מתנסה.

הכנת בוגרי פנימיות ואומנה

לחיים עצמאיים*

"ילדים בסיכוי - המועצה לילדי פנימיות" מפעילה שלוש תכניות שנועדו לאפשר לבוגרי פנימיות ואומנה להשתלב בשירות צבאי ולנהל חיים בוגרים עצמאיים, ושותפה להן. לאחר שנים מספר במסגרות חוץ-ביתיות, צריכים הבוגרים להתנהל באופן נורמטיבי בחיים האזרחיים, במסגרות של שירות צבאי או לאומי, לימודים ועבודה. ללא יד מכוונת ותומכת מתקשים הבוגרים לעשות זאת. אנו מאמינים כי התכניות שיתוארו להלן מגדילות את סיכוייהם לתפקוד תקין ולהשתלבות חיובית.

התכניות

א **כישורי חיים**

א **פנימיות וצה"ל**

א **גשר לבוגרי סידור חוץ-ביתי**

במדינת ישראל מתחנכים כ-30,000 ילדים ובני נוער במסגרות חוץ-ביתיות מגוונות (פנימיות שירות ילד ונוער, אומנה, המינהל לחינוך התיישבותי ועוד). המדינה משקיעה משאבים רבים בבניית סביבה טיפולית, חינוכית ולימודית מטפחת עבור אוכלוסייה זו, סביבה שתאפשר להם לגדול ולהתפתח בצורה תקינה. חלק גדול מבני נוער אלה מסיימים 12 שנות לימוד, חלק עם בגרות מלאה ואחרים עם בגרות חלקית, מקצועית או אחרת. בשלב זה מצופה מהבוגרים לעזוב את המסגרות המטפחות, להשתלב בחיי היום יום באופן עצמאי ולתפקד בצורה נורמטיבית, ללא כל סיוע ותמיכה.

אנו רואים בקיום רצף טיפולי-חינוכי דרך נכונה לרכך את המעבר מהסביבה התומכת בפנימייה לחיים האזרחיים הנורמטיביים. לכן יזמנו מספר תכניות הבונות לחניכי הפנימייה "ארגז כלים" אישי ומבטיחות להם, ככל הניתן, מעבר נכון מתקופת שהותם במסגרת להשתלבותם בעבודה ולימודים בחיים הבוגרים.

כישורי חיים

"בעוד חודש, אני צריכה לעזוב את הפנימייה ואני לא יודעת מה לעשות ואיפה אני אגור, מה אני אוכל ומי יטפל בי", אומרת ב', בוגרת שמונה שנות סידור חוץ-ביתי. "אין לי גם כסף כדי לשכור חדר או דירה ואני לא יודעת למי לפנות ולהתייעץ. בפנימייה, המדריכים דאגו לי, ומה יהיה אתי עכשיו... לרחוב?"

בימים אלו, אנו מסיימים הכנת ערכת עבודה בנושא כישורי חיים שתועבר לחניכי הפנימיות במהלך כיתות יא-יב. בתכנית חלקים המתייחסים לתהליכים אישיים, זוגיים וחברתיים, לצד אבני דרך מובנות בנושאים, כמו: מציאת עבודה, שכירת דירה, ניהול תקציב ועוד.

תכנית זו היא חלק מתכנית רחבה יותר לילויי בוגרים ולתמיכה בהם, מרגע עזיבת הפנימייה, דרך השירות הצבאי או הלאומי ועד מציאת השביל המתאים לתפקוד עצמאי. לבי ולאחרים יש צורך בתכנית שתכשיר אותם בצעדיהם הראשונים ללא מסגרת: להתראיין לעבודה, לכתוב קורות חיים, להציג את עצמם בפני

חמוטל גורדון שמי, ראש תחום רווחה, "ילדים בסיכוי - המועצה לילדי פנימיות"

ראש תחום רווחה, "ילדים בסיכוי - המועצה לילדי פנימיות"

* לתכניות אלו שותפים רבים: שירות ילד ונוער במשרד הרווחה, הקרן למפעלים מיוחדים בביטוח לאומי, תב"ת (תנופה בתעסוקה) בג'וינט, "אשלים", קרן גנדי והמינהל לחינוך התיישבותי, פנימיית ועליית הנוער במשרד החינוך.

במקרים רבים אין מענה לצרכיהם הבסיסיים ביותר, כולל מקום לינה, תעסוקה והכנסה.

מטרת פרויקט "גשר לבוגרים" היא להבטיח לבוגרי סידורים חוץ-ביתיים חסרי עורף משפחתי קורת גג, סיוע חומרי, ייעוץ והכוונה. הסיוע אמור לאפשר תהליך הדרגתי ובונה של מעבר מתלות של מתבגר לעצמאות של אדם בוגר. בתכנית מספר מודלים המתקיימים בתוך הפנימייה עצמה, בדירות בקהילה או בליווי חיצוני. עיקר הפעילות בתכנית כולל:

- ▲ אבחון צרכים, יכולות ושאיפות בתחום התעסוקתי על ידי מרכזי הכוון בקהילה.
 - ▲ בניית תכנית אישית לכל משתתף, שתכלול: קורסים להשלמת השכלה, מיומנויות חיפוש עבודה והכשרה מקצועית.
 - ▲ שילוב במקומות עבודה וליווי אישי.
 - ▲ ליווי רגשי ותומך על ידי צוות מקצועי בפנימייה או בקהילה;
- המטרה היא שבסוף התקופה יהיו לבוגרים כלים מספיקים כדי לעבור למגורים עצמאיים.

דוגמאות להמחשת תרומתה של התכנית

ר' שהתה באולפנה שש שנים לאחר שהוצאה מביתה בתוקף חוק. באולפנה הצליחה לרכוש מיומנויות למידה וכישורי חיים, ובהגיעה לגיל 18, לאחר שסיימה בגרות חלקית, ניצבה בפני מציאות קשה: אין לה בית לחזור אליו ולא יד שתלווה, תדריך ותתמוך. ר' נשארה במסגרת בית הבוגרות של האולפנה, תוך שהיא מלווה על ידי צוות מקצועי תומך. היא שולבה בשירות לאומי בגן ילדים באחד מהיישובים הסמוכים לאולפנה, ובשעות אחר הצהריים והערב עבדה במכולת ביישוב שבו נמצאת האולפנה. משפחה מארחת מהיישוב שליוותה אותה בשנים האחרונות המשיכה לעשות כן גם עתה. מנערה משוטטת ועזובה הפכה ר' לנערה מתפקדת באופן נורמטיבי, חיונית וחיונית. בימים אלו עומדת ר' לעבור אבחון מקצועי והשמה תעסוקתית, והיא עדיין מתגוררת בבית הבוגרות באולפנה, שנה ומחצה לאחר שסיימה את שהייתה הפורמלית במסגרת.

ר' היא אחת מתוך כ-30 בוגרים המשתייכים לתכנית שבה הם ממשיכים לשהות בפנימיית שבה גדלו ולהיתמך על ידיה. במרבית הפנימייות המשתתפות בתכנית שוהים הבוגרים הממשיכים כשנתיים (בממוצע), ובמהלכן הם מבססים את יכולותיהם להשתלבות נורמטיבית בחיים האזרחיים.

מ' למד בפנימייה בצפון. הוא התגייס לצבא ושירת בחיל קרבי. כבר במהלך השירות, בהיעדר משפחה תומכת ומקום של קבע, הופנה לפרויקט ושולב באחת הדירות בצפון הארץ. במהלך השירות נדרשו לעזור לו במציאת פתרון לבעיות שעלו, ומשסיים שלוש שנות שירות, עבד בעבודות שונות, התגורר בדירה ששכרנו בקהילה וגובשה לו תכנית אישית על ידי מנחה הדירה. הוא שולב בהכשרה מקצועית, ומשסיים אותה, שולב בתעסוקה בתחום שרכש ועבר לדירה שכורה באזור שבו עבד. לצורך שכירת דירה בשוק החופשי, אבזרה וקביעת נוהלי חיו, נעזר בעו"סיית הפרויקט, שאף עודדה אותו להשלים בגרויות לקראת לימודים אקדמיים. כיום לומד מ' באחת המכינות בצפון הארץ, מקדיש לכך שעות רבות ומתכוון להשתלב בלימודים אקדמיים החל משנת הלימודים הבאה. סיפורו של מ' הוא אחד מסיפורי הליווי, התמיכה וההכוונה שמקבלים הבוגרים במודל של דירות בקהילה.

אנו מאמינים בכוחותיהם של של ב', ר' ומ', כמו באלו של כל הצעירים בוגרי פנימייות ואומנה, להשתלב כאזרחים תורמים, ומתוך אמונה זו צמחו התכניות השונות שמפירותיהם ייהנו הבוגרים עצמם ואנו – כ"הורים" המלווים את ילדיהם במסעם אל החיים הבוגרים והעצמאיים.

מעסיקים ומוסדות שונים ולהעניק להם "ארגז כלים" הכרחי להתנהלות תקינה. התכנית שאנו מציעים נוסתה במהלך השנה הקודמת בשש פנימייות ומתגבשת עתה כדי שתשמש מדריכים ועו"סים בפנימייות בארץ.

מעבר למערכים המוצגים בערכה, יקבל כל בוגר חוברת ובה פרטים בסיסיים על קשר עם מוסדות, חובות וזכויות, השימוש באינטרנט לחיפוש מסגרות לימודים ועבודה, בחירת סביבת המגורים ושכירת דירה.

פנימיית וצה"ל

"ילדים בסיכוי" החלה לפני כשנה בהפעלת תכנית מקשרת בין גורמי הצבא והפנימייות ומיועדת לחניכי יא"ב. התכנית נבנתה על סמך סקר שערכה איריס זילכה (2003), סקר שבדק השתלבות בוגרים בצבא לאחר עזיבת הפנימייה. ממצאי הסקר מורים על כך כי 60% מבני נוער אלו הם ברי גיוס. חלקם אכן מתגייס, אולם אינו מסיים שירות מלא ונפלט מהצבא מסיבות שונות.

השירות בצבא נתפס בישראל כפרק חיים נורמטיבי. השירות חשוב למתגייס מבחינת חיזוק הדימוי העצמי וכן ל"שירת" התיגו החריג ולהוכחה כי למרות הרקע המשפחתי הבעייתי הוא מצליח להשתלב בחברה ככל בוגר אחר. גם מבחינת מסגרות ההמשך שלאחר השירות (לימודים, עבודה), תעודת השחרור משמשת כמדד חיובי, ובחלק מהמקרים – כתנאי להשתלבות נורמטיבית.

"ילדים בסיכוי" פועלת לבניית ולהגדרת דרכי הקשר בין המסגרות החוץ-ביתיות והצבא בשלבי המיון לקראת גיוס וכן – לליווי ולתמיכה לאחר הגיוס, להגדרת תנאי שירות החיילים ולמימוש זכויותיהם הסוציאליות. מטרת התכנית לחזק את נקודת החיבור שבין היציאה ממסגרת הפנימייה או ממסגרת האומנה לבין השירות הצבאי, ללוות את הבוגר ולתמוך בו במהלך השירות ולעזור לו להשתלב בחיים עם תום השירות. בהיעדר ליווי כזה, שוררת בקרב מנהלי וצוותי הפנימייות תחושה של החמצה ותסכול, שכן הם חשים אחריות להמשך התקדמות הבוגרים והשתלבותם, אך חסרים את המשאבים לממש זאת.

עובדת סוציאלית מטעם העמותה יצרה קשר עם כל ראשי המדורים בצבא האחראים לשלבי הגיוס השונים: רמ"ד התייצבות, רמ"ד ת"ש, רמ"ד בודדים, רמ"ד מיון ואבחון ואחרים, והיא מתאמת ביניהם לבין הפנימייות בכל הקשור לגיוס ולשירות.

לשלב הפיילוט נבחרו שבע פנימייות. הליווי נעשה מרגע קבלת צו ההתייצבות הראשון ומיועד ללוות את הצעירים בכל שלבי המיון וההכשרה עד סיום שירות מלא. כיום נמצאים בתכנית 150 נערים ונערות. ממצאיה יאפשרו לרווחה להבנות בצורה מיטבית את נושא הגיוס לצבא והשירות בו.

גשר לבוגרי סידור חוץ-ביתי

תכנית זו מיועדת לבוגרי פנימייות ואומנה שסיימו בסוף כיתה יב או בגיל 18 את שהותם במסגרות האלו ואין להם משפחה כלל או משפחתם אינה מסוגלת לסייע להם, ובחלק מהמקרים, אף מסכנת אותם. בתכנית משתתפים כיום כ-180 בוגרים.

בחברה הישראלית נוהג שההורים ממשיכים לתמוך בילדיהם גם אחרי גיל 18 – מציעים להם קורת גג, מסייעים בקבלת החלטות על לימודים, עבודה, זוגיות ועוד. בוגרי סידורים חוץ-ביתיים בדרך כלל אינם נהנים מעורף משפחתי, כי במרבית המקרים הקשר שלהם עם משפחותיהם ניתק בעת היציאה מהבית או שלא התקיים מלכתחילה. לבני נוער אלה אין לאן לחזור עם סיום שהותם בפנימייה או במשפחה האומנת. בגיל 18 הם אמורים להתמודד עם דרישות השירות הצבאי, השירות הלאומי או החיים העצמאיים ללא יד מכוונת או כתף שאפשר להישען עליה.

ענבל דור,

מנהלת תחום "דרך המלך"
ותחום משאבי קהילה בעלם

הישגי "דרך המלך"

בשנה החולפת נפתחו כ-13 מרכזים של "דרך המלך" ברחבי הארץ ופותחו תכניות חונכות רבות ומגוונות. הישגי הפרויקט יוצרים שינויים חיוביים בכמה תחומים:

1. תחום מניעת העבריינות: הנערים עוברים

תהליך משמעותי אשר מלווה על ידי איש מקצוע ומתנדב (או עסק תומך) באמצעות תכנית מעטפת, אשר מרחיקה אותם ממעגל העבריינות ומאפשרת להם לקיים אורח חיים נורמטיבי.

2. העצמת בני הנוער: החונכות האישית

מקנה לנער מיומנויות חיים משמעותיות, והן באות לידי ביטוי בעלייה בתחושת המסוגלות העצמית - הרחבת רפרטואר השאיפות והחלומות של הנער ושיפור במידת האחריות שהוא מפגין (עמידה בזמנים, צורת הופעה, התמדה).

3. קשר אישי - מודלינג: חלק גדול מבני

הנוער בפרויקט חסרים במציאותם היום יומית קשרים תומכים ויחסי אמון. הקשר של הנער והחונך ב"דרך המלך" מבוסס על קבלה ותמיכה ללא שיפוטיות ועל הבעת אמון בכוחותיו וביכולותיו של הנער. הקשר החיובי והתומך עם הדמות הבוגרת מהווה עבור הנער מודל חלופי לקשרים חברתיים, והחונך עצמו משמש לנער דמות לחיקוי ודוגמה אישית. על בסיס מודל זה נרקמו במסגרת החונכויות קשרים ארוכי טווח עם מתנדבים, אשר ליוו את הנערים הן בלימודים, במקומות העבודה ובסביבת המשפחה והן במעמדים האישיים ביותר בחיי הנער.

4. שינויים בהתנהגות בעקבות ההצלחה:

בפרויקט "דרך המלך" הוקמו גם כמה מרכזי הכשרות, אשר פועלים במסגרת קבוצתית - דוגמת "זרעים של שינוי" בכפר סבא ו"עצמאי בשטח" בבאר שבע. המפגש הקבוצתי יוצר מנה משותף בין הנערים ביחס לצורך במציאת עבודה. ההתמקצעות בתחום מסוים יוצרת אפקט חיובי אצל הנערים - הם לומדים להיות חלק מקבוצה, לקבל ביקורת ולהתמודד היטב עם ההצלחות והכישלונות גם יחד, תוך תמיכה מהמתנדבים ומחבריהם הנערים. בקרב בני הנוער המשתתפים בקבוצות מתרחשים שינויים מרחיקי לכת, והחשוב ביניהם הוא התרחקות מעבריינות ומפעילות שאינה נורמטיבית בסביבה שבה הם נמצאים.

ייחודו של הפרויקט הוא בחבירה של אנשי המקצוע, מתנדבים ואנשי עסקים להעלות את הנערים על דרך המלך. השיתוף בין אנשי המקצוע והמתנדבים מהשטח נותן את אותותיו בסיפורי הצלחה רבים ומרגשים, והליווי המקצועי מעניק למסגרת החונכות ערך מוסף, שבא לידי ביטוי באיכות הקשר ותוצאותיו.

שנות דרך המלך הכוכב חונכות אישית ותעסוקתית

פרויקט "דרך המלך" הוקם בנובמבר 2006 על ידי עמותת עלם - העמותה למען נוער במצבי סיכון, בשיתוף עם שירות המבחן לנוער, ביטוח לאומי ו"אשלים" - לטיפול בבני נוער במצבי סיכון. פרויקט זה מציע מסגרת המהווה מעטפת בעלת מגוון מענים אישיים וקהילתיים, לנוער במצבי סיכון, מצוקה ועבריינות בקצה הרצף (גילאי 12-18).

המסגרת מסייעת לבני הנוער באמצעות **חונכים מתנדבים** ליצור קשר בין-אישי של אמון ותמיכה ולצאת ממעגל המצוקה, האלימות והעבריינות, להתחבר לחיים נורמטיביים ותקינים ולעלות על "דרך המלך".

בפרויקט, הפועל כשנה וחצי, משולבים כ-400 בני נוער מרחבי הארץ ומספר דומה של מתנדבים - חונכים מן היישוב או בעלי עסקים המשלבים את בני הנוער במסגרת תעסוקתית. במסגרת הפרויקט מתקיימים גם הכשרות מקצועיות וקורסי העשרה.

התשתית להעצמת נערים אלו ולטוויית דרכם להצלחה הוא הקשר האישי.

משמעות המתנדב ומסגרת החונכות בחיי הנער

לחלק גדול מבני הנוער הנמצאים במצבי סיכון, מצוקה ועבריינות, ישנם קשרים אישיים, משפחתיים וחברתיים. כמו כן חסרה להם דמות בוגרת משמעותית המאמינה בכוחותיהם וביכולותיהם ומדברת אליהם ב"גובה העיניים", ואשר הם יכולים לשתף בעולמם הפנימי, להזדהות עמה ואף לחקותה.

המתנדב הוא דמות משמעותית כזאת ומשמש גורם מרכזי בפיתוח מענה הולם וייחודי לצורכי בני נוער אלו. הוא לוקח חלק משמעותי בהליך שיקום אמיתי שלהם ומסייע להם, בהדרכת אנשי המקצוע, להתמודד עם קונפליקטים ומורכבויות בחייהם ולצאת ממעגל האלימות, המצוקה והעבריינות שבו הם מצויים. המתנדב הוא מעין "מאמן לחיים" עבור הנער. הוא מאמין בו, מעצים אותו, מסייע לו בהגברת תחושת הביטחון העצמי שלו ובהעלאת דימויו העצמי ומכוונו למציאות חיים נורמטיבית (הכשרה מקצועית, השלמת לימודים, מציאת מקום תעסוקה, גיוס לצבא וכו').

מתנדבים עסקיים - חונכות בתוך העסק

גופים עסקיים רבים אימצו את מדיניות האחריות החברתית, וזאת משתי סיבות עיקריות: הראשונה היא הלחץ המסיבי המופעל בשנים האחרונות על החברות מצד בעלי עניין (stakeholders), לאמץ מדיניות של אחריות חברתית. הסיבה השנייה והמעניינת יותר היא שהחברות הגיעו להכרה שאחריות חברתית של עסקים לא רק שאינה פוגעת בערך מניותיהם, אלא שהיא אף בעלת השפעה חיובית על ביצועיהם הכלכליים. אחריות חברתית זו מניבה תשואות לקהילה ולסביבה שהעסק פועל בה, ובתמורה - מחזקת גם את התשואה של העסק.

< המשך מעמוד 1 - "העצמת בני נוער"

אין מקום להעצמה בתחומים העיוניים הדורשים ריכוז, עיון וחשיבה רבה, כי אלה מעייפים אותם. שיטות החינוך המיוחדות לאוכלוסיות אלה בפועל אינן העצמה במובנה הטהור, אלא מבוססות על גילוי של כוחות ויכולות עצמיים שהפרט לא היה מודע להן.

נוער בסיכון על בסיס תהליכי גדילה והתפתחות במשפחות עם פתולוגיה

בני נוער אלו גדלים במשפחות פתולוגיות, משפחות שיש בהן אלימות פיזית ומילולית בין ההורים, אלימות כלפי הילדים או ניצול מיני שלהם, ניצול הילדים בעבודה, מצוקה כלכלית קשה, שימוש בסמים ובאלכוהול, אבטלה ממושכת, מחלות נפש של הורים וגירושים.

ילדים כאלה מאבדים את האמון בבני אדם (אם אי-אפשר לסמוך על ההורים, אז על מי ניתן לסמוך?), סובלים מדימוי עצמי נמוך ומאופיינים במעין רצינות המהולה בדיכאונות תגובתית רבה. תפיסת עולמם היא לכאורה מבוגרת (שכן הם מכירים את המציאות המכוערת), אך רגשותיהם אינם מתואמים לכך, כי עדיין קיימים בהם רצונות ילדותיים לחום ואהבה, רצונות שהם נאלצים לדחות בלחץ הנסיבות. הם מאבדים את האמון בערכים ובמוסר, שכן הערכים שאליהם מחנכת החברה מושמים ללעג בביתם (הוריהם משקרים, גונבים, שותים וכדומה). גם בני נוער אלה בורחים מהר מאוד מלחצי החיים אל האס"ם.

משמעות ההעצמה אצל בני נוער אלה היא לבנות מחדש את האמון במערכת הערכים והמוסר ולבנות את הדימוי העצמי על בסיס בגרותם המדומה, כי ממילא אין דרך להחזירם לחיי נערות רגילים. העצמתם צריכה להיות בכיוון פתוח של טיפוח ערכים שמיושם תורם לחוויה מתקנת באמון בבני אדם, כמו: מנהיגות, התנדבות לגופים העוסקים בעזרה לזולת (מכבי אש, מד"א, ארגוני תמחו, עמותות לסיוע לבעלי חיים) ועוד.

נוער בסיכון על בסיס שילוב א-ב

זוהי קבוצת הגרעין הקשה של נוער בסיכון. בני הנוער המשתייכים לקבוצה זו תופסים את העולם כעוין; הם חשדנים, חסרי אמונה בזולת, חסרי אמונה בעתידם, התחושה היא שה"גורל" השלילי שולט בהם וקשה ביותר להגיע אליהם. שיתוף הפעולה שלהם בא בדרך כלל מתוך רצון להכשיל את המבוגר האכפתי ואחר כך להאשימו בכישלון.

קבוצה זו ניתנת להעצמה רק אחרי שכל אחד מחבריה יעבור תהליך טיפולי אשר יפרק את מטעני הכעס והדיכאון שהוא נושא עמו, ואחרי שורה של חוויות מתקנות, שרובן יכולות להיות מושגות בטיפול פרטני (מן האמור לעיל אין להסיק שבני הנוער בקבוצות א-ב אינם זקוקות לטיפול פרטני, אך העצמה נכונה יכולה להיות שוות ערך לטיפול, שהוא ממילא תהליך קשה ומסובך אצל בני נוער).

מתכנני פעילויות העצמה של בני נוער חייבים למיין את בני הנוער מיון נכון ולהתאים לכל טיפוס את פעילות העצמה המתאימה לו. לפנימיות יש תפקיד נכבד ביותר בייזום פעילויות העצמה, כיוון שהן שולטות על הפנאי של בני הנוער ויש להן כלים טובים יותר לבצע את פעילויות אלו מאשר לקהילה.

בני נוער בסיכון על כל טיפוסיהם זקוקים למסגרת מפקחת שהיא גם תומכת ועוטפת באכפתיות, אך גם תקיפה ונחושה בשמירה על גבולות, ואשר מממשת בהתנהלותה ערכים אנושיים עליונים, כמו: צדק, שוויון וכבוד.

בשנים האחרונות התפתחו תהליכי העצמה שונים בקרב בני נוער. אף כי מחקרים שליוו את הפרויקטים השונים נוטים להראות תוצאות חיוביות, איני בטוח שהתוצאות המקוות הושגו. אני סבור כי העצמה היא כלי חיובי לקידום בני נוער בסיכון רק אם משתמשים בה בצורה מושכלת וכל אחת מהקבוצות מקבלת כיוון שונה של העצמה: קבוצה א - עם דגש על הישגיות אישית בתחומים שאינם עיוניים, קבוצה ב - עם דגש על בניית אימון בערכים ובמוסר וקבוצה ג - עם דגש על טיפול פרטני לפני הצגת מטרה להעצמה.

ממכתבה של מתנדבת:

לפני כמעט שנה, סיימתי את התואר הראשון שלי בפסיכולוגיה בבאר שבע והגעתי לפרק זמן של מנוחה ואיסוף כוחות בבית ההורים בחדרה. התחלתי לעבוד במסעדה, חיזקתי קשרים עם המשפחה והחברים באזור, אך משהו היה חסר. הרגשתי שמעבר לעשייה לעצמי ולביתי, אני רוצה לתרום משהו מעבר ולכן חיפשתי מקום להתנדב בו. לאחר שיטוטים באינטרנט ומציאת אופציות רבות מספור של מקומות הדורשים עזרה בארץ הכה עמוסה בקשיים ומצוקות, הגעתי לאפשרות להתנדב בעמותת עלם.

פרויקט "דרך המלך" קרץ לי. לאחר שצברתי אי-אילו כלים בחיי וטיפחתי ערכים המותאמים לי, הרגשתי שיש בי היכולת לתת מעט ממני.

איך אגיד זאת בשתי מילים? "השידוך הצליח". א' בן ה-14 הגיע עם אמו לפגישה הראשונה שלנו עם לילך. נער נמוך וצנום, בלונדיני עם עיניים כחולות וגיל בשיער. אימא שלו בחנה אותי ארוכות כמו לראות למי היא מוסרת את הבן שלה וא' כמעט ולא היישיר אליי מבט. בפגישה השנייה היינו כבר רק אני והוא. א' לא שיתף אותי הרבה בפגישה הזו והרגשתי שזה נובע מכך שהתאכזב רבות בעבר מאנשים בסביבתו - לא שיערתי בנפשי עד כמה. לא קל לטעת אמון במישהו חדש לאור ניסיונות חיים כה כואבים.

פגישה ועוד פגישה. א' כאילו בחן אותי כל פעם מחדש. יום אחד איחר בכמה דקות, אולי אפילו בכוונה, וכשהגיע הופתע לראות אותי ושאל בתמיהה: "מה, חיכית לי כל הזמן הזה?!" מעבר לבילויים, לקחתי על עצמי ללמד אותו קצת מתמטיקה, דבר שעזר לו לאחר מכן להתקבל לפנימייה בתל אביב.

האחריות לקיום הקשר בהתחלה הייתה שלי בלבד - אני זו שהתקשרתי ויזמתי. לאט לאט, כאשר צבר א' ביטחון ברצון שלי לפגוש אותו, החל גם הוא להתקשר אלי והקשר הפך להיות ממש שוויוני. הקשר שלנו הפך מקשר אינסטרומנטלי, קשר בו הוא מצפה שנבלה ונהנה, לקשר עם מהות.

א' מבין את התהליך אותו עבר. הוא התבגר מאוד בשנה הזו ואפילו כלפי חוץ נראה כמי שהפך מילד לנער - הוא גבה, התחסן, התעצב והשקפת העולם שלו מגובשת יותר. הוא מבין כי ניתנה לו הזדמנות שנייה לפתוח דף חדש בחיים. הוא מעוניין להיקלט בפנימייה, ללמוד ולפתח תחביבים ולאחר שירות צבאי חולם לעבוד ולרכוש אופנוע. בעתיד הרחוק אפילו דיבר על הקמת משפחה יציבה שבאמצעותה יתקן את החוויות הקשות שספג בבית בילדותו. א' אופטימי, וגם אני, ושנינו שומרים על קשר ומבטיחים להמשיך לעשות זאת בעתיד.

אני שמחה על שניתנה לי האפשרות להשתתף בפרויקט "דרך המלך" ונראה כי שמו של הפרויקט יכול להפוך לממשי. אני מודה לענבל, מיכל, דליה ולילך שהיו שם לצדי במפגשי תמיכה ובשיחות טלפון. כשדברים לא היו ברורים לי או כאשר נתקלתי בקושי, תמיד הייתן שם. בזכותכן הקשר הזה התפתח וגדל להיות מה שהיה.

להתנדבות בפרויקט "דרך המלך" ניתן ליצור קשר עם מנהלת הפרויקט - ענבל דור, דוא"ל: inbal@elem.org.il או עם הרכזים ביישובים:

חדרה - 054-9773752, **ת"א** - 054-9773862,

ירושלים - 054-9773742, **כפר סבא** - 054-9773713,

נתניה - 054-9773790, **חיפה** - 054-9773870,

נהריה - 054-9773815, **רמלה** - 054-9773819,

לוד - 054-9773853, **עפולה** - 052-8303391,

אור עקיבא - 054-9773852, **באר שבע** - 054-9773860,

נצרת עילית - 054-977375.

לדהור אכל ההצלה

תכנית להכשרת נערים בסיכון
למדריכים-עוזרים
ברכיבה על סוסים

התכנית להכשרת מדריכים-עוזרים ברכיבה על סוסים היא פרויקט ראשון מסוגו שיזמה היחידה לנוער וצעירים. זהו פרויקט להכשרת והעצמת נערים בסיכון, שהציב בפני היחידה אתגר רציני: אחד עשר נערים עברו את כל שלבי התכנית ועשרה מתוכם הוסמכו מטעם מכון וינגייט למדריכים-עוזרים ברכיבה. הנערים שהשתתפו בתכנית הם בני 15-19 ומטופלים ביחידה לנוער וצעירים באגף הרווחה של עיריית באר שבע. הם מנותקים ממסגרות לימוד, בעלי קשיי הסתגלות ורקע עברייני, ורובם מגיעים ממשפחות בעלות מאפיינים סוציאליים קשים. במהלך ההכשרה עברו הנערים שינוי משמעותי - הם למדו לקחת אחריות על עצמם ועל אחרים; גם אמונם בעצמם ובכוחותיהם התחזק, וביטא זאת אחד הנערים: "היום אני יודע שאני טוב, אף פעם לא קיבלתי תעודה לפני כן... לא האמנתי שאני יכול".

רקע

במאמרה "רכיבה טיפולית" כתבת אורה דניאלי: "לרוכבים דימוי עצמי ירוד, חוסר ביטחון עצמי ולעתים בעיות התנהגות. הרכיבה מהווה דרך ייחודית לטיפול. מטרת הרכיבה הן הפחתת רמת החרדה, התסכול והפחד, פיתוח אמון בעצמם ובאחרים, הגברת ההערכה העצמית וכן, באופן עקיף, הקניית הרגלי למידה והתנהגות חברתית נאותה [...] הרכיבה מביאה לעלייה במוטיבציה להישגים" (דניאלי, 1999).

זה שנים אנו ערים ביחידה לתוצאות מדהימות של רכיבה טיפולית בכל הקשור לטיפול בבני נוער בסיכון ולהעצמתם; הדימוי העצמי של הנערים עולה, וכך גם תחושת השליטה, הביטחון והרצון להתקדם ולהצליח. עקב כך החלטנו להמשיך לשלב נוסף של לימוד מקצוע הרכיבה ורכישת תעודה מקצועית של הדרכה, במטרה להכשיר את הנערים להתמודדות מלאה בעולם הבוגר.

מטרות

מטרת-על: רכישת מקצוע והעצמה אישית, שמובילים את הנער ממצב של חוסר אונים וחוסר שליטה על החיים למצב של לקיחת אחריות על עצמו ועל אחרים.

פירוט המטרות

- א **העצמה** - הגברת אמון המטופל בעצמו ובמסוגלותו להצליח
- א **רכישת מקצוע** - הכנה להצלחה במבחן ההסמכה, רכישת תעודת מקצוע מוכרת
- א **כישורי חיים** - רכישת כלים להתנהגות נכונה כבוגר, לימוד התנהגות התואמת את המעמד של מדריך רכיבה, עקיבות ורצינות ועמידה בלוח זמנים
- א **שיפור יכולות אישיות** - עמידה במצבי לחץ, דחיית סיפוקים ויכולת לראות את העתיד המיטבי, להציב מטרות ולהגיע אליהן

שלמה סיקוראל,

עובד סוציאלי, רכז הפרויקט

חן פריאנטה,

מטפל באמצעות רכיבה, מנהל חוות הרועים

ניהול וליווי מקצועי לפרויקט:

הניה הר-אבן,

מנהלת היחידה לנוער וצעירים באר שבע

פיקוח מחוזי:

אהרון שבי,

מפקח נוער וצעירים מחוז דרום

השמות המופיעים בכתבה בדו"מ.

היכולת להנעה עצמית – אצל כל המשתתפים נראתה התקדמות משמעותית ביכולת להציב מטרה ולהניע את עצמם להגיע אליה, לדוגמה: חיפוש עבודה או חיפוש מסגרת נעשה ביזמת המשתתפים, והם לא נזקקו לליווי אישי בתהליכים אלו.

דימוי עצמי, ביטחון עצמי – הנערים דיווחו בסיום הפרויקט שלא האמינו שהם יגיעו לקו הסיום ויעמדו בדרישות המבחן; תחושתם הייתה שההצלחה נותנת להם כוח להמשיך להציב מטרות חדשות בחייהם.

כישורי חיים – הקו המנחה לאורך הקורס היה לקיחת אחריות אישית וקבוצתית. מדיווחי המשפחות והנערים מתברר כי חל שיפור משמעותי ביחסים בתוך המשפחה, הנערים החלו להשקיע ביחסים בין-אישיים ונוסף על כך נצפתה ירידה ברמות הכעס ועלייה ביכולת לדחות סיפוקים.

מפיו של נער שהשתתף בתכנית

מוטי, בן 16.5, מנותק ממסגרות זה כשנתיים ומטופל ביחידה לנוער וצעירים, בעל רקע של שוטטות ועבריינות, אומר:

לא הבנתי מה הולך להיות, בהתחלה חשבתי שזה בטח יהיה סבבה לרכב על סוסים כמו פעם [פרויקט מקדים]... אבל מהר הבנתי שזה לא זה, הרבה פעמים רציתי לעזוב את הפרויקט ולא בגלל שאני לא יודע לרכב... הכי היה קשה היה הפחד [מכישלון], זו פעם ראשונה שאני עושה משהו מהתחלה ועד הסוף... הפעם אני נתתי לעצמי צ'אנס... כל השנים אמרו לי שאני עברייני ולא שווה כלום – לא האמנתי שאגיע לסוף ואקבל תעודה. היום אני יודע שכל דבר שארצה להשיג צריך הרבה אמונה ועבודה קשה.

כיום מוטי עובד בשני מקומות – באחד הוא עובד במשך השבוע, לפרנסה ואילו באחר, עם סוסים, הוא עובד בסופי שבוע – "בשביל הנשמה", להגדרתו. במהלך הפרויקט מוטי עבר משברים שכללו חוסר מוטיבציה ורצון לעזוב את הקורס; כל זה נבע מלחץ נפשי, ורק לאחר שיחות אישיות רבות הצלחנו להגיע יחד אתו לתובנה שלחץ זה נובע מדימוי עצמי נמוך, בעיקר בגלל השפעות סביבתיות.

המלצות, הפקת לקחים והקשיים שבדרך

ליקוי למידה – יש לקחת בחשבון שייתכן שחלק מהמשתתפים הם בעלי קשיים בקריאה, לפיכך תכנית הלימודים צריכה לכלול חלקים חווייתיים ולימוד בעל פה.

תיאום ציפיות – חלק מהנערים חשבו שהם מגיעים לקראת מפגשים שרובם חווייתיים; יש להדגיש כבר בשיווק הפרויקט שזוהי תכנית לימודית תובענית.

משך הפרויקט – הפרויקט נמשך כמעט שמונה חודשים, תהליך שהוא ללא ספק ארוך ומפרך, בעיקר כשחלק ממאפייני הנערים הם קושי בהתמדה, סף תסכול נמוך ואי-יכולת לדחות סיפוקים. הנערים התקשו להתמיד בתכנית, וחלקם נעדרו מדי פעם. זמן וכוחות רבים הושקעו בעידודם להתמיד. המלצתנו היא לקצר את משך הקורס.

בחירת המשתתפים – רוב המשתתפים היו בוגרי קורסי טיפול ברכיבה. עיקר הדגש הושם על מוטיבציה להשתתף ומוכנות להשקיע, על יכולות ברכיבה על סוסים ועל יכולות לתפקד בקבוצה. לצערנו, כבר בתחילת הפרויקט נתבקש אחד המשתתפים להפסיק את הקורס. הסיבה העיקרית הייתה אי-יכולתו של הנער לקבל סמכות, קושי שהוביל לעברות בטיחות קשות ולא-תפקוד במפגשים. המסקנה היא שרצוי לשלוח לקורס נערים שעברו תהליך טיפולי קודם.

המשך בעמוד 19 <

שילבי ההתערבות

התכנית פעלה במשך שמונה חודשים וכללה שיעורי רכיבה שבועיים, דינמיקה קבוצתית, התערבויות פרטניות והכנה למבחן מעבר. לאורך כל ההתערבות נדרשה השקעה של שעות רבות בתמיכה, בשיחות אישיות וקבוצתיות ובהתמודדות עם הפחד מכישלון.

שלב ההכנה ארך כחודשיים וכלל את הצעדים הבאים:

- ✦ איתור ובחירת המשתתפים – הפניה של עובד סוציאלי מטפל וראיין קבלה
- ✦ גיבוש הקבוצה, לקיחת אחריות אישית וקבוצתית
- ✦ יצירת דינמיקה קבוצתית תומכת
- ✦ הפנמה של נורמות למידה
- ✦ שיעורי רכיבה

שלב העבודה ארך כחמישה חודשים וכלל:

- ✦ שיעורי רכיבה מתקדמים, לימוד מעשי ועיוני – דרישה לרצינות והתמדה של המשתתפים
- ✦ המשך דינמיקה קבוצתית לשיפור יכולות אישיות – חיזוק הכוחות הפנימיים
- ✦ עבודה על התמודדות במצבי לחץ – יצירת סימולציות למצבים מעוררי לחץ בחיים ובשיעורי הרכיבה
- ✦ הכנה מנטלית ומעשית למבחן ההסמכה – שיחות אישיות וקבוצתיות
- ✦ סגנון שיעורי הרכיבה הותאם לנערים ושונה מתאורטי לחווייתי יותר, כי בשל כישלונות עבר וליקויי למידה הנערים פוחדים להתמודד עם חומר כתוב.

שלב הסיום ארך כחודשיים וכלל:

- ✦ מספר "מרתונים" לקראת המבחן החיצוני
- ✦ שילוב בחווה לצורך התנסות מעשית
- ✦ מבחנים פנימיים
- ✦ עבודה אישית על התמודדות עם מבחנים ועם הפחד מכישלון

תוצאות ותפוקות

התוצאות היו מעל ומעבר למצופה. כל משתתפי הפרויקט ערכו שינויים משמעותיים בחייהם ולא חזרו לפעילות עבריינית. רובם השתלבו במסגרות או שיפרו את הישגיהם במסגרת הקיימת והגיעו להצלחות. חלקם יצאו לעצמאות מלאה בחייהם.

הגעה לקו הסיום ומבחן ההסמכה – עשרה נערים עברו בהצלחה את מבחן ההסמכה שנערך על ידי בוחן חיצוני מטעם מכון וינגייט. נער נוסף סיים את הקורס ולא הגיע למבחן הסיום, אך שיפר הישגים אישיים. נער אחד הורחק בתחילת הקורס בעקבות חוסר התאמה לדרישות הבטיחות.

התמדה ושילוב במסגרות – הישגי הנערים כפי שמתוארים להלן, יכולתם להשתלב במסגרות נורמטיביות – הן חדשות והן כאלו בהן התנסו כבר בעבר, אך ללא הצלחה – הם המדד והביטוי האמתי להשפעתה החיובית של התכנית על הנערים ותוצאותיה המוצלחות: לירן** התגייס ליחידה קרבית, מתמיד בה ומתפקד ברמה טובה; יוני סיים בהצלחה יתרה את בית הספר התיכון המקצועי ועומד לפני גיוס לצה"ל; ליאור ניגש לבחינות בגרות; מושיק הצטרף לפרויקט לימודים ותעסוקה וסיים בהצלחה; דני סיים בהצלחה קורס תקליטנות ועובד בתחום; יוסי השתלב מחדש במקצועו ומצא עבודה בתחום מכונאות רכב; דניאל השתלב גם הוא בשוק העבודה; דוד, מתן ושחר היו על סף נשירה מלימודים. בסופו של דבר הם נשארו במסגרת ומחפשים אחר מסגרת חינוכית חדשה; רוני הפסיק כל פעילות עבריינית אך עדיין לא השתלב במסגרת.

זרקור על

מיד"א

מרכז הידע של "אשלים":
מדווחים מהשטח

עשור ל"אשלים"

"אשלים" – העמותה לתכנון ולפיתוח שירותים לילדים ובני נוער בסיכון ומשפחותיהם, מיסודן של ג'וינט ישראל, ממשלת ישראל והפדרציה היהודית של ניו יורק, חוגגת עשור להיווסדה. "אשלים" פועלת למען ילדים ובני נוער בסיכון ומשפחותיהן, חותרת למיצוי יכולותיהם, דואגת לרווחתם ולשגשוגם ועושה לשילובם המלא בקהילה ובחברה. במהלך עשר שנים פותחו ב"אשלים" למען הילדים, בני הנוער ובני משפחותיהם למעלה מ-300 תכניות, שעסקו באיתור, טיפול ושיקום. תכניות אלה פותחו ומיושמות בשיתוף עם משרדי ממשלה, רשויות מקומיות, עמותות, פדרציות יהודיות מרחבי העולם ותורמים פרטיים – אנשים המשקיעים את כספם בזמן לסיוע ל"אשלים" בעבודתה עם אוכלוסיות היעד.

לציון העשור ל"אשלים" מתוכננים אירועים חגיגיים רבים ומגוונים, ביניהם: כנס מקצועי בנושא התפתחות השירותים לילדים ונוער בסיכון בעשור האחרון; ימי עיון בנושאים שונים, כגון: הגישה החינוכית-חברתית במערכות החינוך, נערות במצוקה, טיפול בילדים עם צרכים מיוחדים ושילובם בקהילה ועוד. נוסף על כך, יתקיימו אירועים חגיגיים עם המשפחות והילדים השותפים לתכניות "אשלים" השונות. בחודש יוני תגיע לארץ משלחת מקצועית מניו יורק, תשתתף בסמינרים ותקיים סיורים בתכניות השונות.

תפיסת הקהילה כמקור עצמה בתכניות "אשלים"

גישות קהילתיות המתבססות על יכולות, עצמות, מסוגלות ויצירתיות הנמצאות בשטח הן אחת הפרספקטיבות המאפיינות את תפיסת העבודה בתכניות שונות של "אשלים" בשנים האחרונות. בניית רצף שירותים, העצמת הורים ושיתופם בתהליכי קבלת החלטות ויישומן, פיתוח מסלולים מגוונים להשתלבות ילדים וצעירים בקהילה ופיתוח סביבות חלופיות במסגרות קיימות הן רק חלק מדרכי הפעולה הקהילתיות הרבות ש"אשלים" פיתחה ומיישמת בתכניותיה השונות.

תכניות אלה, המבוססות על תפיסה מערכתית של המסגרות הקהילתיות, מצליחות לחולל שינוי ומשאירות חותם משמעותי בשטח. כך, למשל, התכנית "מוטב יחדיו", שצברה תנופה בשנת

2007, הולכת ומתפתחת, הן ברמת הפריסה הארצית שלה והן ברמת ההעמקה בתחומי העבודה השונים. "מוטב יחדיו" מציעה דרך הוליסטית לטיפול בילדים בסיכון באמצעות גיוס והעצמה של הקהילה כולה. תפיסת העבודה של התכנית שמה לה למטרה להתרכז בשכונה ולהוות גורם מניע לפיתוח שיח מקצועי ממוקד עבור ילדים ונוער בסיכון, למען שיפור רווחתם ומצבם הלימודי, הבריאותי והחברתי. כדי להשיג מטרה זו, יש צורך בשיתוף פעולה רב-זרועי, הכולל את הרשות המקומית, משרדי הממשלה ועמותות הפעילות בשכונה או ביישוב. כבר בשנתה השנייה רשמה התכנית עלייה במספר הילדים ובני הנוער המשתתפים בפעילויות, ובכמה מקומות אף נרשמה ירידה ברמת האלימות. בשנת 2008 התכנית צפויה להכפיל את פריסתה ואת העמקה בשטח.

מיד"א: בית רב-תחומי לכלל אנשי המקצוע העוסקים בילדים ונוער בסיכון

ידע, עשייה ולמידה: מפתחות להצלחה

עשייה בונה ידע, ידע מביא לעשייה, שניהם דרושים ללמידה – והבנה משמעותית מתפתחת כאשר משלבים את כל השלושה יחד. במהלך עשר שנות פעילותה הצטברו ב"אשלים" ידע רב, עשייה מגוונת ותהליכי למידה מפורטים בנושאים שונים, המבוססים על תפיסת עולם רב-תחומית ויישומה בפיתוח ידע מעשי. המשגת חכמת השדה, הפצתה והטמעתה במערכות חברתיות שונות היא אחת המגמות המרכזיות ש"אשלים" משקיעה בהן משאבים רבים. לשם כך, הוקם מרכז ידע ולמידה – מיד"א, המשמש בית רב-תחומי לכל הפעילויות הקשורות בלמידה, בניית ידע, חשיפה והפצה של עשייה מקצועית מצטיינת. המרכז מהווה קורת גג לפיתוחן של קבוצות עמיתים, לקיומם של פורומים לדיון, כנסים, ימי עיון וקורסים ו"במה חמה" בנושאים המגיעים משדה העשייה; כמו כן הוא משמש מסגרת ליצירת דיאלוגים מקוונים, כתובים ודבורים בין אנשי מקצוע שונים, לפיתוח שותפויות וליצירת מקור ומשאב לבניית תכנים והמשגת ידע בכל הקשור בילדים ונוער בסיכון.

מיד"א – מרכז הידע של "אשלים", מתאסן בפנימיית "עלומים", רח' זמנהוף, כפר סבא.

טל/פקס: 09-7687595 דוא"ל: ashalim@intermail.co.il

ניהול עצמי

על ידי בני נוער - קשיים ורווח בצד

ריקי נריק,

רכזת תכניות ופיתוח, "אכפת - לקידום ילדים ונוער בתל אביב-יפו"

העצמה אישית של בני נוער הלוקחים חלק ב"קוקיות", "דף חדש" או "חוצה תל אביב" - מיזמים עסקיים-חינוכיים לנוער מנותק בתל אביב-יפו - יכולה לבוא לידי ביטוי בדרכים שונות: בהוצאת רישיון נהיגה על טוסטוס, בהתמדה בנוכחות במיזם, ברכישת כישורי ניהול שיחה או במציאת עבודה. מאמר זה יתאר ויחדד מספר היבטים בהפעלת המיזמים האלו.

המוטו "לא מוותרים על אף אחד" שהציבה "אכפת - לקידום ילדים ונוער בתל אביב-יפו" כערך מרכזי, מחייב אותנו, העובדים, לחשיבה, ליזמה וליצירתיות, או במילים אחרות - לקדם ולפתח שירותים עדכניים ומתאימים לבני הנוער שבטיפולנו. הקמת שלושה מיזמים עסקיים-חינוכיים באה להרחיב את סל השירותים שמציעה המחלקה לנוער מנותק ולענות על הצורך של בני נוער שאינם לומדים במערכת חינוכית פורמלית להתנסות בעולם העבודה, להרוויח שכר עבודה ולרכוש כישורי חיים המתאימים לעולם האמת. "אכפת - לקידום ילדים ונוער בתל אביב-יפו" מפעילה מאז מרץ 2005 שלושה מיזמים עסקיים, על פי מודל "עשינו עסק" שפותח ב"אשלים" (מיסודה של הג'וינט). העסקים: "קוקיות" - בית מאפה, "דף חדש" - בית דפוס דיגיטלי ואופסט ו"חוצה תל אביב" - מיזם שילוט חוצות, מופעלים בשיתוף בני הנוער ועבורם.

אוכלוסיית היעד של המיזמים העסקיים היא גילאי 15-18, נושרים מוחלטים ממערכת החינוך אשר לא נענו קודם לכן לאתגרים ולתכניות שהוצעו להם על ידי מדריכי הנוער הטיפולי. בכל אחד מהמיזמים 6-10 בני נוער, ולצדם - רכז עסקי שהמיזם מעסיק ורכז טיפולי מטעם המחלקה. בכל מיזם מספר שותפים, וכל אחד מהם מסייע בתחומ. נוסף על העבודה במיזם, בני הנוער לומדים ומקבלים העשרה חברתית. הלימודים נחלקים להשלמת השכלה וללימודים שימושיים לפי תוכני המיזם; כך, במיזם שילוט חוצות ילמדו שיווק ומכירות ובמיזם בית הדפוס - גרפיקה בסיסית או אנגלית, לשם הפעלת הציוד הנדרש.

הקמה והפעלה של שלושה עסקים פעילים בו-זמנית היא משימה מורכבת ביותר. בין השאר, נדרשנו למצוא מקום ולהתאימו לצרכים, לגייס משאבים וציוד, לטפל ברישיון עסק, בנושא כשרות לבית המאפה ועוד. אך גם כיום, כששלושת העסקים קיימים, עובדים ומתחרים בשוק החופשי, המציאות אינה פשוטה: הם עדיין נאבקים על עצמאותם הכלכלית ועל הישרדותם. עם זאת, עסקים חינוכיים אלו הם גם מקור לגאווה: ראשית - השמות שלהם נוכחים והופכים למוכרים בקרב צרכנים פוטנציאליים; שנית - מרבית בני הנוער שמופנים לתעסוקה במיזמים משתלבים בהם, מתפקדים היטב ואף מצליחים לסגור עסקאות ולשנות משהו באורח חייהם.

כנס ההשקה של מיד"א: העצמה קהילתית

ב-20 בינואר, 2008, י"ג שבט תשס"ח, התקיים כנס ההשקה של מיד"א, שהיה הכנס הארצי השנתי הראשון של מרכז ידע ולמידה "אשלים". הכנס, שהתקיים במעמד מנכ"ל משרדי ממשלה, מנכ"ל הג'וינט ומנכ"ל "אשלים", עסק בהיבטים שונים של העצמה קהילתית.

הכנס כלל מושב פתיחה חגיגי, ובו הרצאת אורח של דיקן בית הספר לחינוך מאוניברסיטת מיאמי, פרופסור יצחק פריילטנינסקי, שהציג מודל ייחודי להעצמה קהילתית בתחום קידום הבריאות ואיכות החיים (ראו תקציר בהמשך). בהמשך התקיימו מושבים סדנאיים, אינטראקטיביים, ובהם המשתתפים התבקשו לתרום מהידע ומהניסיון שלהם ולשתף בשאלות המרכזיות שעמן הם מתמודדים בעת עיסוקם בנושאים, כגון: פיתוח סביבות חלופיות בקהילה החינוכית, מסלולי השתלבות לצעירים בקהילה, העצמת הורים כחלק מהעצמת הקהילה, האקדמיה והמכללה בשירות הקהילה ועוד. היום יסתיים במליאת סיכום שעסקה במקומם ובשיתופם של אנשי המקצוע בפיתוח ובהמשגה של חכמת השדה.

הכנס נפתח באשכול הפיס בכפר סבא והמשיך במיד"א, והשתתפו בו כלל אנשי המקצוע העובדים עם ילדים ונוער בסיכון.

העצמת הקהילה - קידום איכות חיים לכול: שינוי פרדיגמטי בשירותי בריאות ובשירותים חברתיים*

תקציר מאמרו של פרופ' יצחק פריילטנינסקי, דיקן בית הספר לחינוך, אוניברסיטת מיאמי

בשלושת העשורים האחרונים חלה התפתחות ניכרת בקידום רווחת הילד, המשפחה והקהילה. התובנות המשמעותיות, למרות היותן נחוצות, חיוביות וברורות בכל הקשור לבריאות הנפשית והגופנית, מחייבות בכל זאת הבהרה מושגית, המלווה בהמלצות ליישומן.

לשם כך נדרש:

1. לעשות הבחנה בין **מקומות, סימנים, מקורות ואסטרטגיה של איכות חיים** (well-being).

2. להתייחס ביישומים לארבעה תחומים: **זמן, סביבה, השתתפות ויכולות**.

א. עיתוי ההתערבות; מדובר ברצף - מאסטרטגיות תגובתיות לאסטרטגיות יזומות.

ב. מקום ההתערבות; על הרצף שבין התמקדות באדם לבין התמקדות בקהילה.

ג. בחירת הלקוחות והצרכנים במתן השירותים ובישיה למשאבים. בקצה האחד של רצף זה נמצאת ההעצמה, של הלקוחות ואילו בקצה השני אפשר למצוא ערעור ביטחון וניתוק.

ד. התמקדות בנקודות חוזק או בנקודות חולשה.

הטענה המרכזית של המאמר: התמקדות באחד התחומים בלבד - בנקודות חוזק, במניעה, בהעצמה או בתנאי קהילה - אין בה די. המאמר מציג מסגרת **לשילוב מושגי** של ארבע גישות אלו וממחיש את היתרונות שבמזיגן ואת הסיכונים שבהתייחסות לכל אחת מהן בנפרד. רק שינוי פרדיגמטי בשירותי בריאות ובשירותים חברתיים יוכל להביא להתקדמות ניכרת לקראת איכות חיים לכול.

המאמר מציג מודל ליישום וכן טכניקות ספציפיות ליישום בהקשר של סיוע לילדים ולמשפחות בסיכון; כמו כן עוסק המאמר בסוגיית הכישורים הנחוצים לאנשי המקצוע כדי להפוך לסוכני שינוי בתחום שירותי הבריאות והשירותים החברתיים.

* תקציר של מאמר שפורסם בכתב העת Scandinavian Journal of Public Health, 33 (Suppl. 66) (2005), 53-60

ינה כהן,

מורה יועצת בכפר הנוער
תו"מ (תורה ומקצוע) חרב לאת

הנעצמת עולמי אתיופיה

בימים אלו אנו מציינים בתו"מ שתי זכויות חשובות: קבלת פרס החינוך לשנת הלימודים תשס"ז וקבלת תעודה מהמועצה לארץ ישראל יפה, המעניקה לתו"מ חמישה כוכבי יופי.

במכתבו אלינו כותב ד"ר יחיאל שלה, מנהל המינהל לחינוך התיישבותי ועליית הנוער: "תו"מ הנו כפר בו מתחנכים בני נוער, ברובם עולים, אשר השכלתם לקבל לחיקכם ולהעניק להם חינוך יהודי ערכי, יחס חם ואוהב, לימודים ברמה גבוהה [...]".
במאמר זה אספר על החינוך ועל העצמת התלמידים בתו"מ.

רקע

כפר הנוער תו"מ, השייך לרשת ישיבות בני עקיבא, נוסד ב-1958 על ידי הרב נריה זצ"ל, כפתרון לתלמידים שנמצאו בלתי מתאימים ללימודי ישיבה בלבד וחפצו לרכוש גם מקצוע. במרוצת השנים התפתח בית הספר, וב-1975 הוקמה במקום פנימייה ומסלול הלימודים התרחב לארבע-שנתי.

כיום ישנם בתו"מ כ-280 תלמידים, הלומדים במסגרת תיכון תורני טכנולוגי. בתו"מ ישנם בנים בלבד, אחוז גבוה מהם עולים מאתיופיה, ועמם לומדים ילידי ישראל, צפון הודו, חבר העמים וצרפת. תלמידים רבים מגיעים לתו"מ לכיתות האולפן ולמעשה מתחילים בו את תהליך הלימוד, כולל רכישת הרגלי למידה ושפה.

במסגרת הלימודים הטכנולוגיים משתלמים הנערים באחד מהמקצועות הבאים: חשמל ואלקטרוניקה, מערכות ממוחשבות ברכב וייצור (במסלול זה הנערים מתכנתים מוצרים באמצעות מחשב ואחר כך מייצרים אותם. כ-70% מבוגרינו מוציאים עם סיום לימודיהם בתו"מ תעודת בגרות מלאה, נוסף על התעודה הטכנולוגית.

העצמה וקידום להישגים**מערכת לימודים כפולה**

התלמידים לומדים את מערכת השיעורים הפורמלית החל משעה 8:30 בבוקר ועד לשעות אחר הצהריים המאוחרות. לאחר הפסקה, מתחילה פעילות מגוונת של שיעורי עזר והעשרה, שיעורי תגבור המתקיימים בתיאום עם מורי בית הספר וניתנים על ידם ועל ידי סטודנטים ומורים מתנדבים. שיעורים אלו הם פרטניים, וכל תלמיד מקבל סיוע על פי צרכיו ורמתו.

<<

מחויבותם של אנשי הטיפול להצלחת המיזמים

משהוקמו שלושת המיזמים החינוכיים-עסקיים, מצאנו את עצמנו, אנשי מקצוע בתחום הטיפול, מתמודדים עם אתגרים חדשים, שפה חדשה ומונחים בחשבונאות, תמחור תכנית עסקית ועוד. יותר מכול התפתחה אצלנו ההכרה של היותנו מחויבים להצלחת בני הנוער, כמו גם להצלחת העסק. היה ברור לנו אז וכך גם עתה, כי כישלון העסק עלול להתווסף לתחושות הדחייה, הניכור והכישלון שעמסו על גבם בני הנוער בתחנות חייהם הקודמות.

ניהול עצמאי

השאיפה שלנו, בהלימה עם המודל שהוזכר, היא שבני הנוער ינהלו את המיזמים בעצמם. במציאות התעוררו בעיות: בני הנוער ניידים ומתחלפים, הם נמצאים במיזם תקופה הנעה בין מספר חודשים לשנה. הצוות משקיע רבות בתהליך ההכשרה של בני הנוער בכל אחד מהמיזמים, והתוכן משתנה בהתאם: מלמדים לייצר עוגיות, לארוז אותן, להפעיל מכונת דפוס דיגיטלית צבעונית או לנהל מכירה ללקוחות השילוט. לא כל בני הנוער מתאימים למשימות ניהול או הובלה. הפתרון שהתגבש הוא לקדם את כל אחד מבני הנוער לרמה הגבוהה ביותר האפשרית לו בהתאם ליכולתו ולכישוריו, וכן לייצר תפקידים שונים בהתאם לכישורים: נערה ביישנית המתקשה בתקשורת תעשה עבודות מזכירות ומשרד, ואילו נערה בעלת יכולת ביטוי גבוהה תעסוק במכירה. תפיסת עבודה זו אינה ייחודית למיזמים העסקיים אלא קיימת בכל תחומי עבודתנו המקצועית עם נוער, אלא שבמיזמים מתקיימת ההווייה של "עוף גוזל" הלכה למעשה: כשנער או נערה מתחזקים ובטוחים בעצמם וביכולתם, זה הזמן להיפרד מהם ולאפשר להם לצמוח במסגרת אחרת: עבודה בתחום שעסקו בו או בתחום אחר, גיוס לצה"ל ועוד.

עסקים ומגזר שלישי

החברות העסקיות וגם הגורמים המלווים שנרתמו לסייע למיזמים העסקיים הגדירו את הסיוע בזמן (תקופה מוגבלת) ובמימון (מה תהיה העזרה הכספית שניתן). למעשה, החישובים המקוריים, אותן תכניות עסקיות שנעשו על ידי צוותים מיומנים, לא לקחו בחשבון את המיוחדות של עסקים חברתיים המוקמים ומנוהלים על ידי בני נוער; כלומר, התחזיות הכלכליות שניבאו את 'נקודת האיזון' ואת 'התחלת הצמיחה והרווח' של המיזמים לא פעלו כמתוכנן. כאמור, המיזמים נזקקו לעזרה כספית גדולה מהצפוי.

ההתמודדות עם מצבים גרעוניים במיזמים היא שלנו, של צוות "אכפת". החברות הכלכליות שתמכו בהקמה לא מחויבות כמונו. עלינו מוטלת המשימה לרתום את השותפים או גורמים נוספים בקהילה לגייס כספים ולסייע במצב המשברי.

לסיכום

המיזמים העסקיים-חינוכיים מהווים כלי רב עצמה ויעיל לקידום בני נוער שנשרו ממסגרות חינוכיות, להכנתם לתפקוד יעיל ולחיי עבודה ולהפיכתם לאנשים יצרניים בחברה.

אנו מקיימים פרויקט "אבות ובנים" – מפגשים ללימוד משותף, המיועד להגביר את השיתוף בין צוות הכפר להורים ולילדיהם. המפגשים נערכים לסירוגין בתו"מ או באתר הקרוב לריכוז מגורים, כמו: מרכז קליטה, עיר מרכזית וכדומה.

קשר עם השורשים – מסורת מבית אבא

בצוות החינוכי נמצאים חברים מבני הקהילה יוצאת אתיופיה – מורים, מדריכים, עובדים סוציאליים ועובדי שירותים שונים, ובשמם לנערים דמות לחיקוי, אין שיעור לתרומתם בהתוויית הגשר בין הצוות לנערים.

במסגרת הפעילות בשעות הפנאי עוברים הנערים קורס הניתן על ידי משרד החינוך – "דע מאין באת" – המלמד על ההיסטוריה העשירה של עדתם וכן על התרבות והמנהגים, שיש לשמרם ולהתגאות בהם. התלמידים נשלחים לשאול הוריהם על מסורות ותרבות, על משמעות שמם וכדומה – וכך מחזקים ביתר שאת את הקשר בין הנערים, הוריהם ובית הספר. במסגרת פעילות אחר הצהריים ניתנים שיעורי נגינה בקרר (כלי נגינה בעל מיתרים שמקורו באתיופיה), וישנה אף להקת תלמידים המנגנת ושרה בכלי זה. נוסף על אלו, אנו מציינים ימים ומועדים החשובים בעדה, כמו למשל הדגשה והקפדה על רקע ומנהגים בחגיגת ה"סיגד".

קשר עם הבוגרים

דגש רב ניתן לקשר עם הבוגרים, שהוא קשר הדדי. צוות תו"מ דואג ללוות את הבוגרים לאחר סיום לימודיהם ולעקוב אחר קליטתם במסגרות ההמשך (צבא, לימודים וכדומה). אם יש צורך אנו מסייעים להם מבחינה כספית, אך עיקר הליווי הוא בחיבוק החם הנמשך גם עם סיום לימודיהם, בעידוד ובליווי לעצמאות. הבוגרים מחזירים לנו בביקורים, בשיחות עם תלמידים ובשמם להם מודל לחיקוי.

רבים מהבוגרים ממשיכים בלימודים גבוהים עם סיום כיתה יב – מרביתם לתואר הנדסאי או טכנאי במקצוע שלמדו בתו"מ וחלקם באוניברסיטאות, במכון "לב" ובמסגרות גבוהות אחרות. אחרים מתגייסים למגוון חילות צה"ל, ועם שחרורם הם משתלבים בחברה כאזרחים מעורבים ותורמים.

עם הפנים לעתיד

בתו"מ שוקדים לפתח תכניות במטרה להעניק לנערים הזדמנויות נוספות ולקדם למצוינות. השנה נפתחה כיתה במסגרת פרויקט "קדם עתידים", המשותף למשרד החינוך, לקרן ברנקו וייס ולהנהלת הכפר. מטרת הפרויקט היא לקדם את התלמידים בעלי היכולת לקראת תעודת בגרות ברמה גבוהה, ובכך לאפשר להם להמשיך את לימודיהם במוסדות להשכלה גבוהה.

כמו כן נפתחה כיתה ט במגמה תורנית ישיבתית, לקראת שנת הלימודים הבאה אנו פועלים לפתיחת כיתה יג במגמת "חשמל ואלקטרוניקה", ועוד היד נטויה...

סיום

השנה אנו חוגגים יובל לתו"מ, ולאחרונה התבשרנו שזכינו בפרס החינוך. מלבד ההרגשה הטובה והשמחה על כי תלמידינו ואנו נמצאנו ראויים לפרס, יש בזכייה הכרה בנכונות דרכנו, הכרה המשמחת אותנו ומעניקה לנו כוח להמשיך בדרכנו החינוכית. במכתב ברכה אלינו מצוין ד"ר יחיאל שילה, מנהל המנהל לחינוך התיישבותי ועליית הנוער, כי הזכייה ניתנת בגין "ההשקעה הרבה במחשבה, תכנון ועשייה, עם הרבה תבונה, הבנה והקשבה לצורכי החניכים".

נערים וקידומם

קשר בין הפנימייה לבית הספר

פעילות אחר הצהריים, כמו גם הפעילות החברתית, נעשית בשיתוף פעולה מלא של בית הספר והפנימייה. צוות הפנימייה וצוות בית הספר נפגשים במפגשים קבועים, החל מדרג ההנהלה ועד לצוות הישיר של הקבוצה. תיאום שכזה בין מחנך, מנחה, מדריך, אם בית, עו"ס ויועצת מאפשר פתרון בעיות ודאגה מרבית לרווחת החניך.

העצמה במסגרות שונות

העצמת הנערים מתבצעת לאו דווקא במסגרת הלימודים, אלא גם במסגרות הבאות:

1. קבוצת הרוצים – ריצת שדה: שנים רבות נבחרת תו"מ לאלופת ישראל לריצות שדה בגיל תיכון. חמש פעמים אף ייצגה את המדינה בתחרויות בין-לאומיות בחו"ל – בצרפת, פורטוגל, סין, טורקיה ולטביה. בשנה האחרונה (אפריל 2007) בחרה הנבחרת שלא לנסוע, למרות זכייתה באליפות בארץ, כיון שחלק מהאירועים חלו בליל הסדר ובחג הפסח. את ישראל ייצגה נבחרת מאחד מבתי הספר הערביים.

2. התנדבות בקהילה – תלמידינו מתנדבים במועדוניות בחדרה, במסגרת "לב חם" (מתן ארוחות חמות לנזקקים), ב"משטרה בתנועה" – המשמר האזרחי וכן בחונכות לנוער עם מוגבלויות או במסגרת הפנימייה, בחונכות לתלמידים הזקוקים לכך. חוץ מתרומתה לקהילה, התנדבותם מחזקת בהם את הרגשת השייכות ואת הדימוי שלהם בעיני עצמם ובעיני הקהילה.

3. קורס גישור – הנערים עברו קורס לגישור בתמיכת תכנית "מצילה", הפועלת מטעם המשרד לביטחון פנים. מטרת הקורס למנוע מעשי אלימות ולהעניק לנערים כלים על מנת לפתור חילוקי דעות בדרך של כבוד – באמצעות גישור.

4. מועצת תלמידים – בתו"מ פועלת מועצת תלמידים הנבחרת בשיטה דמוקרטית ומעורבת בחיי התלמידים.

שילוב הורים

הכבוד למבוגרים הנוטע בקרב העולים (בעיקר בקרב עולי אתיופיה וצפון הודו) מחוזק בפעילות הכפר לשילוב ההורים בחיי ילדיהם. ההורים מגיעים לימי הורים ונחשפים בהם למגמות הלימוד השונות בבית הספר, לפעילות החוגים ולהעשרה בשעות אחר הצהריים.

מיקי רוזנברג,
רכז חברתי, "עירוני קריירה"

העצמה ב"עירוני קריירה תל-אביב"

- "שאיני אקטוף?"
- "מה, אני פראייר?"
- "שאיני אעבוד בחינם?"

אלו היו כמה מהתגובות הראשוניות שבהן נתקלתי כשהצעתי למועצת התלמידים של "עירוני קריירה תל-אביב" לצאת לקטיף הדרים, שפירותיו (תרתי משמע) יוקדשו למשפחות נזקקות. אפשר להבין את הרקע לתגובות אלה. תלמידי "עירוני קריירה" הם נערים ונערות בני 14-18 שנשרו ממערכת החינוך, ובכלל זה ממסגרות של "הזדמנות שנייה". התלמידים מאופיינים בריבוי גורמי סיכון להידרדרות, כגון: שימוש בסמים, אלימות, עבריינות, רקע משפחתי רב-בעייתי וקשיים כלכליים. בני נוער אלה למדו על בשרם שאסור להם "לצאת פראיירים"; כל מעשה שלהם חייב להיות מלאה בתגמול נאות, וערך ההתנדבות שמור ל"חוננים", הנמצאים בתחתית סולם היוקרה החברתית.

בהיותי הרכז החברתי של התלמידים האלה, כמובן רציתי מאוד שהם יעסקו בפעילויות התנדבות. חשבתי שבדרך זו הם יתרמו לא רק לחברה אלא גם לעצמם. אבל כפי שמציינים נגאי ונגאי (Ngai & Ngai, 2007) בביקורתם על תכניות הכשרה לצעירים חסרי מסגרת מוהונג קונג, הצלחה בתחום זה מותנית בין היתר בשיתוף הצעירים בהחלטות הנוגעות אליהם. לפיכך סברתי, שמעשי התנדבות כאלה יצליחו רק אם התלמידים יהיו משוכנעים שהיזמה להתנדבות באה מהם, ולא ממני או מגורם חינוכי-טיפול אחר. לשם כך החלטתי לפעול להקמתה של מועצת תלמידים, בדומה למועצות תלמידים הקיימות בבתי ספר רגילים.

אבל "עירוני קריירה" אינו בית ספר רגיל. למעשה, הוא אינו בית ספר כלל. זהו מרכז חינוכי-טיפולי שנועד, כאמור, להקנות הכשרה מקצועית לבני נוער שנשרו ממערכת החינוך ולהכינם לעולם העבודה בפרט ולחיים יצרניים בכלל. "עירוני קריירה" שוכן במרכז תל אביב ומופעל על ידי "אכפת" - המחלקה לקידום ילדים ונוער של מינהל החינוך, התרבות והספורט בעיריית תל אביב-יפו. המקום כולל שלוש מגמות מקצועיות לקבלת תעודת סיווג מקצועית של משרד התמ"ת (אמנות הבישול, קונדיטאות ועיצוב שיער). כמו כן מופעלת במסגרתו כיתת מכינה, שנועדה לקלוט תלמידים חדשים ולהכינם להשתלבות הדרגתית באחת המגמות המקצועיות. נוסף על ההכשרה המקצועית, מקבלים התלמידים אפשרות להשלים את השכלתם, משתתפים במגוון תכניות חברתיות-ערכיות וזוכים ליחס אישי מצוות רב-מקצועי.

הקמתה של מועצת תלמידים במסגרת כזאת אינה עניין מובן מאליו. מועצת התלמידים אמורה לייצג את התלמידים ולהנהיגם. מדרך הטבע, בקרב התלמידים ישנם כאלה המשפיעים יותר, אולם בדרך כלל מדובר במה שנהוג לכנות "מנהיגות שלילית", העלולה לגרור את האחרים להתנהגות המנוגדת לנורמות החברתיות והמוסדיות. אם מנהיגים כאלה יקבלו את הגושפנקה הנובעת מעצם היותם חברי מועצת התלמידים, עלולה השפעתם השלילית להתעצם. מאידך גיסא, בדיוק זאת היא אוכלוסיית היעד שלנו. הרי אילו מדובר היה ב"מנהיגים חיוביים", המקדישים את עצמם לטובת הכלל, סביר להניח שמלכתחילה הם לא היו מגיעים למסגרת של "עירוני קריירה". מלבד זאת, בדומה לשאר תלמידי "עירוני קריירה", גם המנהיגים האמורים להרכיב את מועצת התלמידים נמצאים במצב פגיע וזקוקים ליד מכוונת, להדרכה ולטיפול. הנהגה מזוהה עם כוח, בעוד תלמידי "עירוני קריירה" חוו רצף של כישלונות ותיוג על ידי סביבתם ומשפחתם כחלשים וכמי

הפחד מהמבחן החיצוני – נערים רבים דיווחו שהפחד מהמבחן השפיע מאוד על המוטיבציה שלהם להמשיך. המלצתנו היא לקיים שיחות קבוצתיות וללמד טכניקות להרגעה וכן גם לתרגל סימולציות רבות יותר של מבחנים ושל המבחן הסופי.

גיבוש מנהיגות חיובית בקבוצה – הושקע זמן רב בחיזוק מנהיגים חיוביים, דבר שיצר דינמיקה חיובית ותומכת בין חברי הקבוצה. לדברי הנערים הדינמיקה הייתה משמעותית.

קשר עם ההורים – נוכחנו לדעת שקשר עם המשפחות עוזר מאוד לנערים להתמיד בתכנית.

התנסות מעשית, שילוב בחווה – יש להתחיל בשילוב הנערים בחווה כבר בתחילת הפרויקט. השילוב מגביר את ביטחונם האישי ומוסיף ליכולות ההדרכה. חשוב להדגיש בפני הנערים שבזמן ההכשרה המעשית עליהם לתפקד ככל עובד בחווה.

סיכום

חודשים רבים של עבודה מאומצת חוללו שינויים גדולים בחייהם של משתתפי הפרויקט. הם התחילו להאמין בעצמם וידעו להוציא אל הפועל את היכולות הטמונות בהם. הפרויקט מראה ללא ספק שהשקעה של משאבים רבים ממוקדים נושאת תוצאות משמעותיות. השילוב שבין רכיבה טיפולית ורכישת מקצוע בתחום הרכיבה הטיפולית הוכיחו את עצמם. הנערים עברו ממצב של חוסר רצון לקחת אחריות על עצמם למצב שבו הם יכולים לקחת אחריות על אחרים. כיום הם מגלים בגרות, רצינות ואחריות בכל הנעשה בעולמם. מבחינת המשתתפים ישנה משמעות רבה לעובדה שהם עמדו במבחן חיצוני ועברו את תנאי קבלת התעודה מטעם מכון וינגייט, תעודה שמבחינתם אינה רק תעודת מקצועית, אלא גם תעודה המעידה על היותם אנשים בעלי ערך בעיני החברה.

מקורות

דניאלי, א' (1999), רכיבה טיפולית, ר' נינו וד' איזנברג (עורכות), **מטפלים על ארבע** (עמ' 50-59). קריית ביאליק: הוצאת אח.

שנועדו לחיות בשולי החברה. אבל צוות "עירוני קריירה" היה מוכן לפתוח בפני תלמידים אלה את המרחב הנדרש לצורך העצמתם (ולנטיין, 2004). הצוות האמין בתלמידים אלה וביכולתם לחולל שינוי בחייהם, ואמונה זו השתלמה לכולם.

ניגשתי לכל כיתה וכיתה וביקשתי מהתלמידים לבחור נציג למועצת התלמידים. התלמידים נענו ברצון. ייתכן שההסבר לכך טמון ברצונם להרגיש שהם תלמידי בית ספר ככל בית ספר אחר. רוב הנציגים שנבחרו על ידי התלמידים היו, כצפוי, דווקא אלו שנחשבו כ"מפריעים". כל ששת חברי מועצת התלמידים היו בעלי השפעה רבה על חבריהם לספסל הלימודים.

חברי מועצת התלמידים שלנו לא היו מעולם חברים בתנועת נוער, בוועד הכיתה או במסגרות אחרות מסוג זה. לפיכך מצאתי לנכון לכוון אותם, להציע רעיונות ולשמור על גבולות הפעילות. כשישבתני אתם לדיון על תכנית הפעילות השנתית של מועצת התלמידים, הם הציעו מיד טיולים וימי כיף. אמרתי להם שאמנם יש מקום לפעילויות מסוג זה, אך יש לחשוב גם על צורות אחרות של פעילות. בסופו של דבר הצעתי להם להתנדב בבית ספר אחר, ואף על פי שאני הוא שהגיתי את הרעיון, הוא זכה מיד לתגובה נלהבת. גם הבחירה בבית הספר נעשתה על ידי – בחרתי בבית ספר יסודי לחינוך מיוחד הקולט ילדים בעלי פיגור שכלי. אבל מנקודה זו ואילך נטלו חברי מועצת התלמידים את המושכות והנהיגו את חבריהם למספר פעילויות משותפות עם תלמידי בית הספר ה"מאומץ". הם הקימו והפעילו תחנות פעילות, שביניהן הסתובבו ילדי בית הספר לחינוך מיוחד; לקראת אחת ממסיבות הפורים, שארגנו תלמידי "עירוני קריירה" לילדי בית הספר לחינוך מיוחד, הם הכינו תחפושות ופרסים, הקימו דוכני נקניקיות, הציבו עמדות לצפייה בסרטים, ובאופן כללי – השקיעו מאמצי הפקה מרובים כדי לגרום הנאה לילדים. הילדים התייחסו לתלמידינו כאל ה"גדולים", ה"חזקים" וה"חכמים", והפגינו כלפיהם אהבה רבה. כמובן, גם תלמידינו נהנו מאוד. תלמידי בית הספר ה"מאומץ" ואנשי צוותו נהנו מהמסירות ומהאהבה שהוקרנו על ידי התלמידים שלנו עד כדי כך, שהם הזמינו את תלמידינו לסדר הפסח שהם קיימו בבית ספרם.

בשונה מפעילויות כיף, שההנאה העיקרית מהן נגמרת ברגע סיומן, נוכחנו שההנאה מפעילות ההתנדבות עם ילדי החינוך המיוחד והשפעתה של פעילות זו נמשכו זמן רב לאחר תום הפעילות עצמה. במשך חודשים ארוכים הייתה הפעילות "שיחת היום" ב"עירוני קריירה", וניכר היה שמדובר באירוע רב משמעות עבור התלמידים. תלמידים, שבמסגרות לימודים קודמות קיבלו את ההרגשה שהם נחותים ושאפשר לוותר עליהם ולהנשירם, זכו באמצעות התנדבותם לחוויה עתירת עצמה. אולי לראשונה בחייהם הם זכו לקבל מסר, שלא זו בלבד שלא מוותרים עליהם, אלא שבלעדיהם אין שום דבר – אין פעילות, אין הצלחה ואין שמחה לילדי החינוך המיוחד.

ובחזרה לאירוע שאליו קשורים דברי התלמידים בפתח מאמר זה: מיד עם הגעתנו לפרדס, ניגשו התלמידים בהתלהבות יתרה למלאכת הקטיף. לפתע אף אחד כבר לא היה "פראייר"... תוך זמן קצר הם קטפו טונה תפוזים. הבטתי סביבי וראיתי תלמידים על עצים ומתחתם – הם קטפו וקטפו קוטפים ולא התעייפו, ובהגיע שעת צהריים והעת לחזור, אף אחד מהם לא רצה לעלות לאוטובוס. בסופו של דבר הם קטפו ארבעה טונות פרי, שנתרמו באמצעות עמותת "משולחן לשולחן" למשפחות נזקקות. התלמידים חזרו עמוסי חוויות, לאחר שלמדו, ש"פראייר" מי שאינו תורם לזולת.

מקורות

ולנטיין, ת' (2004). על מנהיגות בקידום נוער. **מניתוק לשילוב**, 12, 67-79.
Ngai, S. S., & Ngai, N. (2007). Empowerment or disempowerment? A review of youth training schemes for non-engaged young people in Hong Kong. *Adolescence*, 42(165), 137-149.

אאא עמותת לפיתוח שירותי רווחה וחינוך

פרסום חדש

גיליון מיוחד (מס' 26) של **מפגש לעבודה חינוכית-סוציאלית: התנהגויות סיכון ממכרות: סמים, אלכוהול, הימורים, וגלישה באינטרנט בקרב ילדים ובני נוער** | בעריכת פרופ' מאיר טיימן

נושאי המאמרים:

- ♣ שימוש בסמים בישראל – מסקנות נוספות
- ♣ שימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים בקרב מתבגרים מהאוכלוסייה הערבית
- ♣ גורמים אישיים ומשפחתיים ועמדות מתבגרים: השוואה בין מהגרים מחבר העמים לבין ילדי הארץ
- ♣ תרומת המשפחה להתנסות ילדיה בחומרים פסיכו-אקטיביים, בהימורים ובהתנהגויות סיכון אחרות
- ♣ השפעת ההתמכרות לחומרים פסיכו-אקטיביים של הורים על ילדיהם
- ♣ התנהגות הימורים בקרב בני נוער
- ♣ "התמכרות לאינטרנט"
- ♣ טיפול ברכיבה בנוער בסיכון
- ♣ טיפול יצירתי בנוער מתבגר נפגע סמים

מחיר החוברת 40 ₪. להזמנה נא לשלוח צ'ק לעמותת אפשר
ת.ד. 53296 ירושלים 91531 | טל. 02-6728905

אפרת ליבוביץ,

עובדת סוציאלית, נוער וצעירים,
מועצה מקומית ירוחם

תמי בן דוד,

עובדת סוציאלית נערות,
מועצה מקומית ירוחם

קייטנות

"חסע עולמרי"

חודש אוגוסט מעלה חששות רבים אצל הורים למתבגרים ובקרב אנשי הטיפול בנוער. זהו החודש שבו בני הנוער אינם משולבים במסגרות, ורבים מהם מסתובבים ביישוב חסרי מעש ומעסיקים את עצמם במסיבות, שתיית אלכוהול, ונדליזם וסמים.

ח' בן ה-16 מוכר היטב לעובדי הנוער ביישוב. משפחתו ידועה כמשפחת פשע וסוחרי סמים, והוא עצמו נשר מבית הספר, הסתובב בחברה שלילית ובילה את זמנו בשוטטות ביישוב. עברו ועבור נערים ונערות בעלי רקע דומה הוחלט להקים לתחייה בירוחם פרויקט אשר הוכיח עצמו בעבר וקעת הופעל במתכונת מחודשת ויצירתית.

פרויקט הקייטנה מופעל באופן ייחודי בירוחם. מטרתו היא מניעת אלימות, שוטטות והתנהגות סיכון בקרב בני נוער המטופלים במחלקה לשירותים חברתיים, ובנחרו אליו נערים ונערות אשר במהלך השנה החולפת הוכיחו במסגרת הפעילות במוקדי הנוער מידה מסוימת של מחויבות, אחריות ויכולת בקבלת גבולות. מטרה נוספת של התכנית היא להעצים בקרב בני נוער אלו תחושה של מסוגלות ויכולת להשתלבות נורמטיבית ותורמת בקהילה.

הפרויקט מורכב משני חלקים: הכשרה והדרכה. בהתחלה עברו הנערים והנערות שבועיים של הכשרה על ידי העובדות הסוציאליות, בשיתוף עם מדריכי הנוער וחיללים מגרעין הנח"ל ביישוב. במהלך ההכשרה הם השתתפו בפעילויות בעלות תכנים טיפוליים וקיבלו כלים להדרכה. כמו כן נחשפו הנערים והנערות בסדנאות לנושאים מגוונים, כגון: פסיכודרמה, תקשורת ואמנות, למדו תכנים הקשורים להדרכה ולהתמודדות במצבים שונים כמדריכים, עברו שיחות קבוצתיות ופרטניות וגולת הכותרת – חוו שלושה ימי טיול הישרדות, בהם בנו

בכוחות משותפים רפסודה וצלחו בעזרתה את הכינרת. הייתה זו חוויה מדהימה ומשמעותית גם לנערים ולנערות וגם לצוות המקצועי שליווה אותם בטיול.

לאחר תכנית ההכשרה הדריכו בני הנוער בקייטנה שנמשכה כעשרה ימים. כל זוג מדריכים צעירים צוות למדריך בוגר, ויחד לקחו חלק משמעותי ביותר בהדרכת קייטנה שמנתה מאה ילדי משפחות המטופלות במחלקת הרווחה, אשר היה חשש שיימצאו ללא מסגרת מוגנת בחודש אוגוסט.

הפרויקט אפשר לבני נוער אשר מאופיינים בהתנהגות סיכון להתנסות בחוויה חיובית ובונה של לקיחת אחריות משמעותית, עשייה נורמטיבית והתנסות ראשונית במסגרת תעסוקתית דורשת. כל הנערים והנערות קיבלו שכר על השתתפותם כמדריכים.

בסוף כל יום ישבו הנערים והנערות בישיבת צוות והעלו חוויות, לקחים ודגשים מהקייטנה ומהחוויה שלהם כמדריכים. בסיכום הקייטנה סיכמו הנערים והנערות ואמרו שההכשרה הייתה משמעותית מאוד עבורם ונתנה להם כלים מעשיים להתמודד עם הנדרש מהם בהדרכה.

נחישותם של הנערים והנערות להפעיל את הילדים ולשמח אותם והאחריות והיזמה שהם גילו גרמו לכך שהקייטנה הייתה מוצלחת ביותר גם עבור הקייטנים הצעירים והוריהם, אך בעיקר גרמה להצלחה להעלאת תחושת היכולת של הנערים והנערות.

את סיום הקייטנה חתמו במסיבת סיום למדריכים, שבה השתתפו אישים מהיישוב, אשר באו לברך את המדריכים הצעירים, חולקו תעודות ואף נבחרו שתי נערות מצטיינות, אשר הוכיחו את עצמן גם בהכשרה וגם בקייטנה, לקחו אחריות וגילו יזמה יוצאת דופן.

ניתן היה לראות את פירות העבודה שהושקעה במדריכים הצעירים כבר בשבועות הראשונים בבית הספר – תמי, עו"ס נערות, קיבלה כבר בשבוע הראשון טלפון מהעובדת הסוציאלית של הפנימייה שבה לומדת א', נערה בת 15 שהשתתפה בפרויקט. היא הייתה נרגשת וסיפרה שחזרה אליה נערה שונה לחלוטין – בוגרת יותר, אחראית ויוזמת, ואין ספק שהתחולל בה שינוי מתחילת הקיץ.

מ' בת ה-16 מסכמת את הפרויקט: "היה לי כיף מאוד אבל גם קשה, כי גם אני ילדה. בסך הכול היה חווייתי ומלמד, למדתי הרבה דברים על עצמי ועל איך להתמודד במצבי לחץ. בדרך כלל אני יותר 'אנטי' כלפי אנשים, ועכשיו השתחררתי ואני מקבלת אחריות, ואם יהיה פרויקט כזה שוב אני ארצה להשתתף".

את הפרויקט הנפלא הזה חתמה טרגדיה גדולה – אחת משתי הנערות אשר קיבלו תעודות הצטיינות הייתה נערה מקסימה ומלאת חיים בת 17 שעברה שינוי משמעותי במהלך הפרויקט. היא הפכה להיות דמות דומיננטית ומובילה, והצוות המקצועי ראה בה מועמדת להדרכה כמדריכה בכירה בפרויקט בשנה הבאה. בערב ראש השנה תשס"ח, יצאה הנערה לבילוי במועדון מחוץ לירוחם. היא יצאה לדרכה וחזרה הביתה בשעות הקטנות של הלילה עם כמה חברים שהיו עייפים מאוד ואף שתויים. הרכב שבו נסעו התהפך בכניסה לירוחם, והיא נהרגה במקום. סיפור ההצלחה הזה נקטע בעודו באיבו.

כאמור, התחושה שליוותה את הפרויקט הייתה תחושת הצלחה. בני הנוער דיווחו על התנסות חיובית, על למידת אחריות אישית וקבוצתית ועל שינוי אישי משמעותי כתוצאה מהשתתפות בפרויקט, והביעו תחושת סיפוק מההצלחה ומהאחריות ורצון רב לעבודה משותפת בהמשך.

כתוצאה מנכונות זו להמשך העבודה הקבוצתית, הוחלט על גיבוש הקבוצה לצורך פרויקט שנתי, שבו תשתתף. אנו מקווים שבעוד שנה נוכל לדווח על הפרויקט הזה.

3. ניסוח מודל אפשרי לפתרון.
4. ערכת ניסוי לבחינת ההיתכנות של הפתרון.
5. התבוננות והסקה.
6. הכללה לתחומי תוכן אחרים.

התפוקות הצפויות של מחקר הפעולה:

1. שיפור נראה לעין ומדיד בתחומים השונים שיוגדרו לחקירה ולפעולה.
2. יצירת מודלים ועקרונות פעולה שנוסו בשדה ומוכנים ליישום נרחב.
3. סימון דרכי פעולה וכלי חקירה ליצירה ולניהול של ידע חדש.

התהליך

התהליך שעליו מדווח כאן מהווה את מבחן ההיתכנות של יחידת מו"פ.

המבנה והתכנים

בתהליך השתתפו 11 מקומות חינוך. בשלושה עסקו בסוגיות הקשורות בקידום נוער אתיפי, שלושה התמקדו בהקטנת הנשירה וחמישה נוספים – בצמצום התנהגויות מסכנות.

הפעילות התנהלה במסגרת מבנה ארגוני המאפשר למידה מרבית מתוך העשייה המשותפת: הנהלת המו"פ (מנהל המינהל וראשי האגפים) – לקביעת מדיניות; הגרעין הפעיל שלו (ממטה המינהל ויועצים חיצוניים לתהליך) – לניהול הפעילות השוטפת; צוותי המו"פ (פורומים של אנשי מטה ומפקחים) – לעיבוד הלמידות השונות; הצוותים הלומדים במקומות החינוך (צה"מים) וקבוצה של יועצים חיצוניים שהנחו את התהליך במקומות הלימוד.

השיטה – למידה בשלוש לולאות

מקום מרכזי ביצירת יחידת המו"פ תופסת ההבחנה בין סוגי למידה שונים. בדרך כלל מנסים לפתור בעיות באמצעות הכלי ה"קונוונציונלי" של תיקון טעות – זיהוי בעיות ופתרון. חלק מהבעיות אינו בא על פתרונן בדרך זו, והבעיות הולכות ומחריפות למרות הפתרונות המוצעים ואולי אף בגללם. במקרים אלה נדרשים חקירה יסודית של ההקשר שבו מתרחשות הבעיות וניתוח שיטתי של הגורמים החוברים ליצירת הקושי. נוסף על כך, מו"פ כתהליך מתמשך מחייב למידה מהעשייה, מה שמחייב התייחסות מיוחדת לדרכים שבהן מתרחשת הלמידה ונוצר הידע. אלה הן שלוש לולאות הלמידה שבאו לביטוי בכל 11 מקומות החינוך:

הלולאה הראשונה – בכל מקומות החינוך החלו החקירה ויצירת הידע בטיפול בבעיות מידיות, בגישה של איתור ופתרון בעיות – מהגדרת השאלה ועד להכללה על בסיס ההתנסות בניסוי ועל בסיס לקיחה.

המאמץ הזה אכן הניב יכול עשיר ומגוון של פתרונות. אלה מוצגים בדו"ח המלא כעקרונות פעולה בתחומים של הקטנת התנהגויות המסכנות, צמצום הנשירה וטיפול התלמידים יוצאי אתיפי (העקרונות יפורסמו באמצעים שונים וישרתו את כלל מקומות החינוך).

הלולאה השנייה – כל הצוותים "נתקעו" במוקדם או במאוחר בקשיים שלא נפתרו בגישה הראשונה. למשל, הטיפול בצמצום ההתנהגויות המסכנות החל בניסוח כללי התנהגות הולמים. ניסוח כזה לא רק שלא צמצם את היקף התופעה אלא אף תרם להחרפתה. הצוותים שהגיעו למבוי סתום מצאו את עצמם פועלים בהמשך בלולאת הלמידה השנייה – לומדים את ההקשר שבו מתרחשות הבעיות הסבוכות ומפתחים להן פתרונות עקרוניים.

ד"ר איוה חגי-ניב,

יועצת ארגונית

ד"ר אמיתי ניב,

יועץ ארגוני

(תקציר דו"ח מחקר)

מדילמה ללמידה:

חוקר ופיתוח (מו"פ)

באמצעות מחקר פעולה משתף
במינהל לחינוך התיישבותי
פנימייתי ועליית הנוער

מוצג כאן תקציר של מחקר ייחודי המשתף את

התלמידים בתהליכי הלמידה וקבלת החלטות.

התלמידים שותפים להגדרת הבעיה שאותה

הם רוצים לחקור, לתהליך איסוף הנתונים

ובעיקר – לפתרונות ולתהליך הטמעת השינוי המיוחל.

בינואר 2006 קיבל המינהל לחינוך התיישבותי, פנימייתי ועליית הנוער (להלן המינהל) החלטה אמיצה: להקים יחידת מחקר ופיתוח שתמלא תפקיד מרכזי בניהול הידע הקיים כך שיעמוד לרשות הזקוקים לו, ובמקביל – לפתח מנגנונים המאפשרים למקומות החינוך ללמוד מתוך עשייתם שלהם ("למידה ארגונית").

המינהל מופקד על בתי הספר האזוריים, על כפרי הנוער ועל המוסדות הפנימייתיים. עד לא מכבר פותח ונוהל הידע הנדרש להפעלה יעילה של מקומות החינוך בידי יחידות מתמחות במטה המינהל. ככל שהמציאות שבה פועלת המערכת היא ודאית פחות ומורכבת יותר, יש בידי המעורבים פתרונות מוכנים מעטים יותר, והם נדרשים לפתח תשובות מקומיות משמעותיות לכלל המערכת. יחידת המו"פ אמורה לסייע בתהליך הזה. העקרונות המנחים את פעילות המו"פ הם שלושה: (1) תמיכה בשינוי; (2) פעילות במתכונת של מחקר פעולה משתף; (3) התהליך מופעל מלמטה למעלה ובגיבוי ההנהלה.

מחקר פעולה משתף

מחקר פעולה זה שונה מהמחקר המקובל במדעי החברה:

1. מתקיים בו קשר הדוק בין חקירה לפעולה.
2. הלמידה אמורה לתת מענה לסוגיות חדשות.
3. ההתבוננות (רפלקציה) היא נדבך מרכזי בתהליך המחקר.
4. יצירת ידע חדש מתחילה בפתרון בעיות "פשוטות".

במחקר פעולה מופעלת המתודולוגיה של מעגל הלמידה:

1. הגדרת הנושא והבעיה הנגזרת ממנו.
2. ניתוח הבעיה הנחקרת.

מד"צים

[מדריכים צעירים]

בפנימיית טוקאיר

מרכזת קבוצת המד"צים

המרכזת היא מורה מוסמכת ומדריכה ותיקה ומובילה את המד"צים זה ארבע שנים. היא נבחרה לתפקיד על ידי רכז הפנימייה, והוא מלווה אותה ותומך בה. תפקידה כולל: הכנת המד"צים, הדרכתם ותמיכה בהם, הכנת הצוות החינוכי לשילובם של המד"צים בקבוצות החברתיות וקיום קשר עם גורמים רלוונטיים במערכת. כדי שהמד"צים יפתחו קשרים חברתיים בתוך הבתים שאליהם הם מגיעים, עליהם לתת אמון במרכזת המלווה ולדעת שהיא תעמוד לצדם בשעת הצורך ותהיה זמינה להם בכל עת.

פעילות המד"צים

בתחילת שנת הלימודים, המרכזת מתחילה בתהליך גיוס מד"צים לתפקיד. חניך הסבור שהוא מתאים דואג לכך שהצוות החינוכי והטיפולי ימליץ עליו. ההחלטה על הרכב הקבוצה מתקבלת בישיבה משותפת עם רכז הפנימייה, ובעקבותיה מתכנסת ישיבת פתיחה, שבמהלכה המד"צים מקבלים הסבר מפורט על התפקיד. במהלך השנה מתקיימות ישיבות קבועות של המד"צים.

כל מד"צ משובץ באופן קבוע בקבוצה חברתית של חניכים צעירים. הוא מסייע מדי בוקר ומדי ערב למדריכים הבוגרים על פי צורכי הקבוצה, הן מבחינה ארגונית – שטיפת כלים, סידור הביתן וכו' והן מבחינה רגשית – תמיכה בילדים הזקוקים לכך, ארגון משחק, סיפור סיפורים ועוד.

חשיבות הקבוצה לחניכים המדריכים ולחניכים המודרכים

השתתפותם של המד"צים בקבוצה איכותית וייחודית המשמשת דוגמה להתנהגות נאותה, מעצימה אותם. הם מקבלים הזדמנות לביטוי ה"עצמי" הייחודי בתוך קבוצתם, בקבוצה שבה הם מדריכים ובפנימייה כולה. נוסף על כך, התפקיד מאפשר בדיקה של היכולות והגבולות של המדריך הצעיר בהתאם לדרישות המשימה, מה שמשפיע על התקדמותו, התפתחותו והתעצמותו. הם מקבלים מהסביבה הערכה על פעילותם, והערך העצמי שלהם גדל: "אנחנו, הבוגרים, הצלחנו, ועתה אנחנו תורמים מהיכולת שלנו לצעירים שבינינו".

המד"צים מהווים לילדים הצעירים דגם לחיקוי ומוכיחים להם שיש למה לשאוף. הם מעבירים לחניכים הצעירים את המסר: "גם אני הייתי קטן ועברתי מסלול מכשולים, אך למרות הקשיים, היום אני בוגר ומסוגל לעזור לצעירים ממני". פעילותם היא מודל לתרומה על ידי התנדבות ו"ניצול" חיובי של משאבי האנוש הקיימים.

המד"צים מסייעים לצוות המדריכים בשעות העומס הקשות וההשתתפות בפעילות זו מעניקה לחניכים משמעות ומספקת להם תעסוקה, העשרה והנאה. נוסף על כך, הם מקבלים שכר סמלי ותעודת הערכה אישית.

דוגמה לפעילות של מד"צ

נער בן 15 שנמצא בפנימייה כבר ארבע שנים ולומד עתה בבית ספר מחוץ לפנימייה, משמש מד"צ. ערב אחד בעת כיבוי אורות, ילד בן 10 איבד שליטה והחל להשתולל. המד"צ לקח אותו לקבוצתו, דיבר אתו והצליח להרגיעו. הוא החזיר אותו לקבוצה והשכיב אותו לישון. כתוצאה מכך נוצר ביניהם קשר טוב. המד"צ מסייע לו בהכנת שיעורי הבית, מספר לו סיפורי "לילה טוב" ומשמש לו אוזן קשבת, והילד הצעיר יודע שיש מישהו נוסף בפנימייה שדואג לו, והוא פונה אליו בכל בעיה.

סיכום

מקומה של קבוצת המד"צים בתוך הפנימייה חשוב והם משמשים לילדים דגם לחיקוי. החניכים רואים בתפקיד המד"צ תפקיד אתגרי, הכולל עשייה למען הזולת, לקיחת אחריות על חניכים אחרים ומחויבות. ההוכחות להצלחת קבוצת המד"צים הם ההתמדה שמגלים רוב החניכים והרצון של חניכים רבים להצטרף אליהם. ניכר כי התפקיד גורם להעצמת הפרט והקבוצה, ותרומתו ברורה לכל הגורמים בפנימייה.

מבוא

המאמר עוסק בדרכי הקמה והפעלה של קבוצת מד"צים שמשמשים כמדריכי עזר לקבוצות החינוכיות בפנימיית טוקאיר, השוכנת בקיבוץ בחן.

הפנימייה דוגלת בערכי שיתוף ושותפות, העצמת הפרט ועזרה לזולת, תוך שאיפה להכין את החניכים לחיים עצמאיים, למימוש היכולות שלהם וליצירת משמעות לחייהם. מתוך תפיסה זו נבנתה קבוצת המד"צים, הפועלת כגוף מסייע לחניכים אחרים ולצוות החינוכי. ההנחה היא כי לעתים ילדים בוגרים יכולים להבין טוב יותר ילדים צעירים מהם בעלי רקע דומה לזה שלהם ולשמש להם בהצלחה מודל הזדהות חיובי. זאת אחרי שהם עצמם התגברו על מכשולים דומים לאלה של חניכיהם. קבוצה זו מתפתחת כקבוצת מנהיגות ומעצימה את חבריה.

תיאור הפנימייה

הפנימייה הטיפולית נוסדה על ידי משה טוקאיר ז"ל ולה מסורת של עשרות שנות חינוך של בנים בעלי מנת משכל תקינה הסובלים מהפרעות רגשיות והתנהגותיות, וטיפול בהם. הילדים (בגיל בית ספר יסודי וחטיבת ביניים), שמגיעים לרוב מבתיים במשבר ובמצוקות קשות, סובלים מתחושת כישלון עמוקה ומחוסר ערך עצמי. בפנימייה עשר קבוצות חברתיות בנות שמונה עד עשרה חניכים, הנבדלות זו מזו בגיל, בוותק ובמאפייני התנהגות.

הפנימייה נמצאת בפיקוח של השירות לילד ולנוער במשרד הרווחה. לידה פועל בית ספר לחינוך מיוחד, לתלמידים בעלי "הפרעות רגשיות או התנהגותיות" (על פי הגדרה של משרד החינוך).

תיאור קבוצת המד"צים ותכונותיהם

קבוצת המד"צים מונה עד עשרה חניכים מהשכבה הבוגרת, בני 12 ומעלה, בעלי ותק של שנה לפחות בפנימייה, ואשר אחד המדדים לבחירתם לקבוצה הוא התנהגות חיובית. עליהם להיות ישרים, לגלות רצון להצליח, להיות סבלניים וסובלניים, רגישים ואמפתיים, אחראים ובעלי יזמה, כך שיוכלו לשמש דוגמה לחניכים האחרים. התפקיד הוא על בסיס התנדבותי ומתוך רצון לעזור לילדים ולצוות. כדי להיבחר, על המועמדים להציג המלצות מהצוות החינוכי והטיפולי ולחתום על כתב התחייבות לביצוע התקנון. את חוקי התקנון עליהם למלא בדקדקנות. להלן חלק מהחוקים:

✦ חל איסור על אלימות כלשהי. מד"צ שמפעיל אלימות מושעה מתפקידו לאלתר עד לבירור עם המבוגרים האחראים.

✦ בכל בעיה של המד"צ עם חניך בעת מילוי תפקידו, עליו לבקש עזרה ממבוגר. בכל בקשה לשינוי בשעות העבודה או להיעדרות, יש לפנות למרכז המד"צים או לרכז הפנימייה.

✦ מד"צ המבקש לסיים תפקידו מסיבה כלשהי, חייב להודיע על כך מראש למרכז המד"צים.

✦ לכל מד"צ כרטיס עבודה שבו הוא רושם את שעות עבודתו ומחתים את מדריך הקבוצה שבה הוא עובד, והוא מוסר אותו למרכז המד"צים בסוף כל חודש, לצורך הערכת הגמול הכספי שמגיע לו.

< המשך מעמוד 21 - "מדילמה ללמידה"

הקורא יופתע לגלות שההבנות והידע שנוצרו במהלך החקירה בלולאה השנייה דומים בכל המקומות, ללא קשר לנושא הנלמד או לבעיות המצויות בחובו. התגלית המשותפת היא שטיפולי יעיל בסוגיות האופייניות ללולאה השנייה מצריך שינוי תפיסה בסיסי; במילים אחרות - במצבים אלה נוצרת פרדיגמה חדשה. הפרדיגמה החדשה שהציגו מקומות החינוך הפעילים במסגרת המו"פ מושתתת על ארבעה ערכים מובילים: **שותפות, העצמה, תוצאותיות ולמידה.**

הכללה

חלקו האחרון של הדו"ח מצביע על הקשר שבין התובנות שפותחו במהלך הפרויקט לאפשרות שמקומות החינוך והפנימיית יתבססו על ערכים ישנים-חדשים ועל ידע חדש פרי המו"פ בצורותיו השונות.

תפוקות בפועל

למרות קוצר הזמן והפרעות חיצוניות, כמו מלחמת לבנון השנייה, עמד הפרויקט המתואר כאן בכמה מבחנים משמעותיים:

- ☛ נוצרה תשתית של כלי חקירה ללמידה מהעשייה וליצירת ידע חדש: מבנה ברור, תהליך שיטתי ומתודולוגיה חדשנית ויעילה.
- ☛ הופקו פתרונות מגוונים לסוגיות שבהן עסקו המעורבים. אלה יושמו בהצלחה ומנוסחים כעקרונות פעולה.
- ☛ הובהר הקשר בין סוגיות מורכבות למערכת הערכים של המערכת וחלקיה השונים, ונוסחה פרדיגמה אפשרית חדשה.
- ☛ נוצר חיבור הדוק בין הפקת ידע והשימוש בו - בין "לדעת" ו"לעשות".

מערכת המו"פ המתהווה חשפה, בעיקר בצוה"מים (הצוותים החוקרים והלומדים במקומות החינוך) מקורות כוח מרשימים בעצמתם. הפעילות נעשתה בהתנדבות, מתוך סקרנות אינטלקטואלית ומחויבות אישית ולמרות העומס של העבודה השוטפת.

המסע המופלא מגיע כאן לתחנתו הראשונה. עלילותיו בחלק הראשון מזמינות את המשך התהליך והעמקה בו.

אות הנוער הישראלי

הציבור הישראלי, שרובו לא מכיר את התכנית "אות הנוער הבין-לאומי", ובגרסתה הישראלית - "אות הנוער הישראלי", נחשף לה לאחרונה, כשהנסיך אנדרו מבית המלוכה הבריטי קיים בארץ ביקור קצר כנותן החסות הרשמי לתכנית.

התכנית עוצבה ונכתבה באנגליה בשנות החמישים של המאה הקודמת על ידי צוות בכיר של פדגוגים, אתלטים בין-לאומיים ומטפסי האוורסט הראשונים, בראשות הדוכס מאדינבורו. הרעיון המרכזי הוא האתגר! משמעו - להציע לאנשים צעירים את ההזדמנות להציב לעצמם מטרות אישיות ולהשיגן. בעזרת התהליך למימוש המטרות וביצוען לומד המשתתף על עצמו ועל תכונותיו - על אחריותו האישית, על מידת אמונו בכוחותיו ובזולת ועל יכולתו לתכנן, לארגן ולבצע.

המשימה היא לאפשר לבני נוער ולאנשים צעירים להשתתף בתכנית, המבוססת על גמישות והתאמה אישית, מקדמת מיומנויות אישיות, מטפחת זהות אישית והערכה עצמית ומרחיבה את מעגל החברים הפוטנציאליים של הפרט בארץ ובעולם.

התכנית, שנועדה לבני הנוער באנגליה שלאחר מלחמת העולם השנייה, פרצה תוך מספר שנים את גבולות היעד המקורי ותוך עשורים מעטים אומצה על ידי מאות אלפי בני נוער וצעירים ב-106 מדינות, וביניהן ישראל. היא מתבססת על חמישה עקרונות:

1. שיפור אישי תוך התמדה והישג, ללא מרכיב תחרותי בין משתתפים.
2. השתתפות מרצון ללא הבדלי מין, גזע ודעות פוליטיות.
3. טווח גילי המצטרפים והמשתתפים הוא 14-25.
4. ארבעה חלקי חובה: (א) שירות לקהילה; (ב) מסעות; (ג) תחביב או מיומנויות; (ד) פעילות גופנית ורכישת שלושה שלבי אות: ארד, כסף וזהב.
5. דרישות זמן מינימליות להשלמת כל שלב: ארד - שישה חודשים, כסף - שישה חודשים וזהב - שנים עשר חודשים.

ארבע הקטגוריות, שאותן אמור המשתתף בתכנית לקיים באופן מקביל ושוטף, מייצגות למעשה את כלל כישורי החיים הנדרשים להתפתחות אדם צעיר המועיל לעצמו ולסביבתו.

- השירות לקהילה** - הענקת שירות מועיל לאחרים לא כמחויבות אלא כדרך חיים.
- מסעות** - עידוד הסקרנות, ההרפתקנות והגילויים, תוך הכרת הארץ וארצות העולם.
- תחביב או מיומנויות** - פיתוח תחומי עניין אישי ומיומנויות מעשיות וחברתיות.
- פעילות גופנית** - קיומה הוא ערך נרכש לאורח חיים בריא ופעיל.

כל התחומים מבוצעים ללא מרכיב תחרותי, בין חברים, מבוצעת התאמה אישית וגמישה בהתאם לצרכים וליכולת של כל משתתף, והחשוב מכול - מושג הכישלון אינו קיים בתכנית; אפילו אם ה"אות" אינו מושג, עצם המעורבות בתכנית, רכישת חברים חדשים בארץ ובעולם, הידע החדש והחוויית שהצטברו הם תמורה מספקת!

לפני כמה חודשים קיבלה הנהלת ויצו העולמית החלטה להטמעת תכנית "אות הנוער הישראלי" בכל הפנימיית בכפרי הנוער כתכנית ליבה מחייבת. בשלב זה היא הארגון הראשון והיחיד שקיבל החלטה כזו. המטרות הן שתוך שנים אחדות תקיף התכנית את כל שכבות הגילאים בשכבות ט-יב וכל נער ונערה בפנימייה יפתחו את כישוריהם במישורים האישיים והציבוריים. כמו כן, משתתפי התכנית ייקחו חלק בפעילות, במסעות ובסמינרים בארץ ובח"ל.

לתכנית "אות הנוער הישראלי" הנהלה פעילה, המפעילה את התכנית בעשרות רשויות (עירויות, מועצות אזוריות, ארגון ויצו ובתי ספר). משתתפי התכנית בישראל מונים כ-1500 בני נוער, ומספרם של בוגרי אות הזהב (Gold Award Holder) G.A.H, המשתייכים לרשת בין-לאומית המוכרת על ידי ממשלות, גופים בין-לאומיים ומוסדות איו"ם, הולך וגדל מדי שנה.

אפשר – ביטאון לעובד החינוכי-סוציאלי

עמותה לפיתוח שירותי רווחה וחינוך
ת"ד 53296 ירושלים 91531
טלפון: 02-6728905/6
www.efshar.org.il

המערכת:

ד"ר חזי יוסף, עורך ראשי,
כפר הנוער ויצו נחלת יהודה
מרים גילת, רכזת המערכת,
עמותת "אפשר"

לאה אדלר, עלם

ד"ר חזי אהרוני, עמותת "אפשר"
יורם ביטון, היחידה לקידום נוער,

משרד החינוך
רותי גינוסר, ילדים בסיכוי –

המועצה לילדי פנימיות

ד"ר עמנואל גרופר, המינהל לחינוך
התיישבותי, פנימייתי ועליית הנוער,
משרד החינוך

יעל דורי, השירות לילד ונוער,
משרד הרווחה

ד"ר איתן ישראלי, עמותת "אפשר"
ענת נגרי, רשות חסות הנוער,

משרד הרווחה

דני פישר, השירות לנוער וצעירים,
משרד הרווחה

ד"ר שלום שמאי, המינהל לחינוך
התיישבותי, פנימייתי ועליית הנוער,
משרד החינוך

הגיליון הבא של "אפשר" יעסוק
אופנה ואופנות בקרב ילדים ובני

הנכם מוזמנים לכתוב לנו
מאמרים ותגובות

כתובת המערכת:

ד"ר חזי יוסף, מנכ"ל כפר הנוער ויצו
נחלת יהודה

רח' הבנים 12 ראשון לציון 75910
טל. 03-9569090

פקס. 03-9569159

דואר אלקטרוני:

yos61@zahav.net.il

עריכת לשון: אורלי צור

עיצוב והפקה: 2w-design.com

טורת אחרון

הגיליון הנוכחי של "אפשר" מוקדש לנושא העצמתם של בני הנוער ומציג בפני הקורא מגוון רחב של תכניות ורעיונות המתבצעים בשטח על ידי שירותים וארגונים רבים.

עמותת "אפשר", המפעילה פרויקטים שונים למען פיתוח וקידום מצבם של ילדים ובני נוער בסיכון, קיימה בחודש דצמבר 2007 יום עיון וסמינר בנושא: **המעבר לבגרות של צעירים – צעירים בהשמה חוץ ביתית: לקראת היציאה והשנים שאחרי.**

יום העיון נערך במסגרת שיתוף הפעולה בין עמותת "אפשר" וקבוצת המחקר: בריאות נפש ורווחה של ילדים ובני נוער, בראשותו של פרופ' רמי בנבנישתי, בבית הספר לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית באוניברסיטה העברית בירושלים. לנושא יוקדש גיליון מיוחד של כתב העת **מפגש לעבודה חינוכית-סוציאלית** בעריכתם של פרופ' רמי בנבנישתי וד"ר ענת זעירא.

ביום העיון הוצגו ארבעה נושאים מרכזיים:

➤ **מחקר בארץ ותמונת מצב עולמית** – הוצגו ממצאים של סדרת המחקרים שנערכו בארץ על ידי קבוצת המחקר: בריאות נפש ורווחה של ילדים ובני נוער בנושאים הרלבנטיים. כמו כן הוצגה תמונת מצב עולמית על ידי אורחת מאנגליה.

➤ **קולם של צעירים בוגרי השמה חוץ-ביתית** – אשר הציגו את תפיסתם ונקודת מבטם בנושא.

➤ **שירותים בישראל – תמונת מצב והיערכות לעתיד** – בחלק זה הוצגו שירותים שונים שפותחו לצעירים בפנימיות הן במסגרת הכנה וליווי לקראת היציאה מהמסגרת והן התייחסות לבוגרים לאחר היציאה ממנה. כמו כן הוצגו שירותים הניתנים בקהילה לצעירים בגילאי 18-25.

➤ **מדיניות וחקיקה – כיוונים, תכנון ומבט לעתיד** – סיים את יום העיון דיון בו לקחו חלק נציגים בכירים מהמגזר הציבורי, האחראים לקידום הנושא ונציגי ארגונים השונים אשר הציגו את זווית הראייה שלהם בנוגע להכנתם של צעירים במסגרות חוץ-ביתיות ליציאה לקהילה, ואת הסוגיות הכרוכות בעיצוב שירותים לצעירים מעל גיל 18 שאינם בהכרח בוגרים של מסגרות חוץ ביתיות.

שותפים נוספים למיזם זה היו גופים המייצגים את כל המעורבים בפיתוח מדיניות ושירותים לקבוצת אוכלוסייה זו: משרד הרווחה והשירותים החברתיים, משרד החינוך, ביטוח לאומי, אשלים, תב"ת ברוקדייל ומסד קליטה בג'וינט ישראל וקרן גנדיר. אנו רואים במיזם זה חלק ממגוון פעולות שמטרתן לקדם את הטיפול באוכלוסיית הצעירים בגילאי 18-25, שכיום אינה זוכה להתייחסות שיטתית ומסודרת מצד המוסדות השונים.

יום העיון נערך באוניברסיטה העברית והשתתפו בו כ-200 אנשי מקצוע מהאקדמיה ומקשת רחבה של מגזרים ושירותים בתחום הרווחה והחינוך כמו: אחראים לנושאים אלו במסגרת ארגונים ועמותות השונות, אנשי מטה ופיקוח במשרדי הממשלה, מנהלים ועובדים בפנימיות, באומנה ובקהילה.

עמותת "אפשר" שמחה וגאה שעלה בידה להיות מהמובילים של מיזם זה. הכנס קצר שבחים רבים ואנו רואים בו כנס מכונן להעלאת נושא חשוב זה לסדר היום אצל קובעי המדיניות.

אנו מקווים שבעקבות הפעילות הנעשית בנושא בתחום המחקר, הפרויקטים בשטח, הכנס והגיליון המיוחד שבאמצעותו יופץ הידע – תגובש ותעוצב מדיניות ויתפתחו תוכניות מתאימות כדי לקדם את שלומם ורווחתם של הילדים ובני הנוער הקרובים ללב כלנו.

שמואל דגן, יושב ראש עמותת "אפשר"